

Razvoj sportskog turizma

Regancin, Valnea

Master's thesis / Diplomski rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:437995>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-24**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

VALNEA REGANCIN

RAZVOJ SPORTSKOG TURIZMA

Diplomski rad

Pula, 2020.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
«Dr. Mijo Mirković»

VALNEA REGANCIN

RAZVOJ SPORTSKOG TURIZMA

Diplomski rad

JMBAG: 0303031752, redovita studentica

Studijski smjer: Turizam i razvoj

Predmet: Selektivni turizam

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Trgovina i turizam

Mentor: doc.dr.sc. Aljoša Vitasović

Pula, siječanj 2020.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana Valnea Regancin, kandidatkinja za magistra poslovne ekonomije ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student:

U Puli, 21.01.2020.

IZJAVA

o korištenju autorskog djela

Ja, Valnea Regancin dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom „Razvoj sportskog turizma“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 21.01.2020.

Potpis:

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet, cilj i svrha istraživanja	1
1.2. Metode istraživanja	1
1.3. Struktura rada.....	2
 2. SPORTSKI TURIZAM.....	3
2.1. Nastanak sportskog turizma	4
2.2. Suvremeni sportski turizam	5
2.3. Oblici sportskog turizma	6
2.3.1. <i>Turističke staze, putovi i ceste</i>	9
2.3.2. <i>Avanturistički turizam</i>	12
 3. RAZVOJ SPORTSKOG TURIZMA.....	15
3.1. Kreativnost i inovativnost ponude	17
3.1.1. <i>Primjeri inovativnih ponuda</i>	18
3.1.2. <i>Izazovi razvoja</i>	21
3.2. Pozitivne i negativne posljedice razvoja	22
3.3. Inozemna iskustva razvoja sportskog turizma	24
 4. SPORTSKI TURIZAM U ISTRI	29
4.1. Elementi razvoja sportskog turizma.....	32
4.1.1. <i>Prirodni i geografski elementi</i>	33
4.1.2. <i>Smještajni kapaciteti</i>	38
4.1.3. <i>Sportsko-rekreacijska infrastruktura</i>	42
4.2. Ponuda sportskog turizma Istre	46

4.2.1. Sportsko-rekreacijska ponuda na kopnu	48
4.2.2. Sportsko-rekreacijska ponuda na vodi	52
4.3. Važnost manifestacija sportskog turizma	55
4.3.1. Plava Laguna Croatia Open Umag	58
4.3.2. Istria Granfondo	60
5. UČINCI SPORTSKOG TURIZMA	63
5.1. Ekonomski učinci.....	63
5.1.1. Produljenje sezone i primjeri dobre prakse	66
5.1.2. Zapošljavanje i porast investicija	70
5.2. Neekonomski učinci	72
5.3. Utjecaj međunarodne prakse na hrvatski sportski turizam	73
6. PERSPEKTIVE I PREPORUKE RAZVOJA.....	76
6.1. Odgovorno planiranje	77
6.2. Održivi razvoj turizma	78
6.3. Budućnost sportskog turizma u Hrvatskoj	78
7. ZAKLJUČAK	80
LITERATURA.....	82
POPIS SLIKA I TABLICA.....	87
POPIS PRILOGA.....	89
SAŽETAK	97
SUMMARY	98

1. UVOD

U ovom diplomskom radu analizira se tematika razvoja sportskog turizma od početka njegovog nastanka do suvremenosti. Sportska turistička ponuda Istarske županije razvila se zahvaljujući postojećim prirodnim resursima i položaju zemlje, što ukazuje na mogućnost daljnjeg razvoja sporta u regiji. Isto tako Republika Hrvatska nudi mnoge komparativne prednosti koje valja iskoristiti u svrhu razvoja turizma te sportskog turizma.

1.1. Predmet, cilj i svrha istraživanja

Predmet istraživanja je sportski turizam i njegov razvoj te način na koji je moguće prilagoditi turističku ponudu prema suvremenim trendovima i potrebama turista preko kvalitetnih sadržaja i inovativnih aktivnosti sportsko-rekreacijske ponude.

Cilj istraživanja je analizirati turističku ponudu sporta i rekreacije s točke gledišta doprinosa cjelokupne države te doprinosa na regionalnoj i lokalnoj razini. Znati valorizirati pozitivne učinke koji doprinose razvoju sportskog turizma u destinaciji te kako smanjiti negativne učinke odgovornim i održivim ponašanjem svih dionika u turizmu.

Svrha istraživanja je ukazati na doprinos i povezanost sporta i rekreacije s turizmom radi daljnjeg razvoja destinacije; kao i potvrditi važnost suradnje između svih interesno utjecajnih skupina te koordinacija rada istih radi bolje budućnosti orijentirane prema svjetskim trendovima i oblicima selektivnog turizma.

1.2. Metode istraživanja

Metode istraživanja koje su korištene tijekom znanstvenog istraživanja su sljedeće: induktivno-deduktivna metoda, metoda deskripcije, metoda analize i sinteze, metoda dokazivanja, statistička metoda, metoda klasifikacije te komparativna metoda.

1.3. Struktura rada

Diplomski se rad sastoji od sedam međusobno povezanih poglavlja. U prvom poglavlju, odnosno, u uvodu, obrađuje se predmet istraživanja, svrha i ciljevi istraživanja, metode istraživanja i struktura rada. U drugom se poglavlju pojašnjava pojam sportskog turizma od nastanka do suvremenosti. Slijedi objašnjenje oblika sportskog turizma te detaljnije objašnjenje dvaju oblika sportsko-rekreacijske ponude koja se odnosi na turističke staze, putove i ceste te avanturistički turizam. Treće se poglavlje odnosi na razvoj sportskog turizma; opisuju se promjene u turističkim potrebama nastale zbog suvremenog tempa života i utjecaja globalnih trendova kroz prilagodbe turističkih ponuđača preko kreativnosti i inovativnosti ponude. Slijedi analiza primjera inovativnih ponuda te izazovi razvoja, opisuju se pozitivne i negativne posljedice razvoja te inozemna iskustva razvoja sportskog turizma usporedbom četiriju zemalja. Četvrto poglavlje obuhvaća sportski turizam u Istarskoj županiji. Analiziraju se elementi razvoja sportskog turizma, ponuda sportskog turizma Istre te važnost manifestacija koje su vezane uz sportski turizam za razvoj destinacije; kao i rezultati koje takve manifestacije donose. Slijedi analiza dviju bitnih manifestacija Istre poznatih na međunarodnoj razini, one su *Plava Laguna Croatia Open Umag* i *Istria Granfondo*. Ekonomski i neekonomski učinci turizma obrađuju se u petom poglavlju, analiziraju se pozitivne i negativne implikacije koje nastaju u određenoj destinaciji pri razvoju sportskog turizma, a one koje se analiziraju u radu su zapošljavanje i porast investicija te produljenje sezone s opisanim primjerima dobre prakse. Poglavlje govori i o utjecaju međunarodne prakse na hrvatski sportski turizam. Šesto poglavlje govori o perspektivama i preporukama razvoja, o važnosti odgovornog planiranja, održivom razvoju turizma u destinaciji i budućim perspektivama razvoja sportskog turizma u Hrvatskoj. U posljednjem je poglavlju iznesen zaključak autorice na temelju provedenog istraživanja.

Prilikom pisanja ovog diplomskog rada korištena je znanstvena i stručna literatura te dostupni Internet sadržaji koji su vezani uz problematiku navedenog istraživanja.

2. SPORTSKI TURIZAM

Sportski turizam selektivni je oblik turizma u kojem prevladavaju sportski razlozi za putovanje i boravak u određenim turističkim destinacijama. Predstavlja aktivni oblik odmora u kojem interes nije pokrenut radi odmora; sunčanja i kupanja na moru, već radi neke aktivnosti kao što je bavljenje nekim sportom ili rekreacijskom aktivnošću.

Nakon turizma, prvog društvenog masovnog fenomena koji kontinuirano i intenzivno raste slijedi drugi vrlo značajan svjetski fenomen suvremenog društva – sport.

„Turizam i sport su usko povezani, međusobno uvjetovani, utječu na bitno poboljšanje i rasprostranjenost društvene i gospodarske komponente življenja suvremenog čovjeka. Usko su uvjetovani procesima industrijalizacije, urbanizacije, tehničko-tehnološkog napretka, poboljšanja životnog standarda, itd.“ (Jadrešić, 2001:306).

Prema autorima Weed i Bull (2004) sport i turizam mogu na mnogobrojne načine doprinijeti međusobnom razvoju. Turistička industrija može pomoći u razvoju i izgradnji lokalnih sportskih objekata ili može pružiti zajednicama priliku da ih provode na onim lokacijama gdje to inače ne bi bilo moguće. Turizam, također, može imati koristi od sporta obzirom da se mnogobrojne sportske aktivnosti odvijaju tijekom praznika i sezone, što nas vodi zaključku da će veća suradnja doprinijeti i boljim rezultatima u tim sektorima čime bi se na najbolji mogući način iskoristile međusobne prednosti.

Sve je veći i brži razvoj turizma i sporta vezan uz pojavu slobodnog vremena, povećanja životnog standarda, odnosno, dohotka stanovništva, razvoja prometa te globalizacije.

2.1. Nastanak sportskog turizma

Prema Bartoluciju (2003) moguće je pretpostaviti da je sport od svojih prvih pojavnih oblika do danas star koliko i čovječanstvo. Počeci sporta zasnivaju se na ljudskim aktivnostima koje su nastale iz sljedećih potreba:

- lova kao sredstva egzistencije,
- borbe s prirodom i okolinom kao oblikom preživljavanja,
- svečanosti, obreda i zabave.

Ljudi su morali razviti svoje tjelesne sposobnosti poput snage, brzine, izdržljivosti, itd. Tijekom razvoja ljudskog društva mijenjala se uloga, cilj i svrha sporta, odnosno, vježbanja i natjecanja.

Dolazimo do vremena u kojemu sport postaje važan zbog zdravlja. Vremena u kojem ljudi osjećaju potrebu za bavljenjem sportom i za sudjelovanjem u raznim aktivnostima zbog zadovoljavanja vlastitih potreba za rekreacijom, uživanja u prirodi, u društvu, i sl. U 20.-om se stoljeću znatno povećava broj ljudi koji sudjeluju u sportu čime sportski turizam bilježi značajan razvoj, dok sport postaje važan sadržaj turističke ponude. (UNWTO, 2016:2)

Postojeće turističke destinacije mogu koristiti sport za dopunu osnovne turističke ponude, dok se potencijalne turističke destinacije mogu razviti zahvaljujući sportu. Primjerice olimpijske će igre ili svjetska prvenstva potaknuti razvoj turizma, ali i razvoj same destinacije u smislu ulaganja u izgradnju objekata, uređenja infrastrukture, poboljšanja prometa i sl. Posljedice razvoja sporta u destinaciji su ujedno i poticaji za razvoj sportskih sadržaja u turizmu.

U Hrvatskoj je 1874. godine osnovan *Hrvatski sokol*, organizacija ustrojena radi promicanja tjelovježbe i širenja nacionalne svijesti među Hrvatima. Organizacija je promicala gimnastiku, biciklizam, mačevanje, jahanje, atletiku, klizanje, tenis, itd. U 1909. godini osnovan je *Hrvatski sportski savez*. Građani Republike Hrvatske sportska su nacija. Najpopularniji sport je nogomet, slijede rukomet i košarka. Republika Hrvatska bila je domaćin velikih i međunarodnih natjecanja u raznim

sportovima. Takva su događanja pokretač razvoja gospodarstava i destinacije s izravnim i neizravnim učincima te međunarodna promocija i prepoznatljivost (Prema hrvatska.eu Zemlja i ljudi – www.croatia.eu 22.09.2019.).

O aktualnom stanju sportskog turizma govori sljedeće potpoglavlje.

2.2. Suvremeni sportski turizam

U današnje se vrijeme povećava usmjerenost ljudi prema sportu. Sport se ne percipira više samo kao sadržaj boravka koji ima samo perceptivnu ulogu u destinaciji, već postaje glavni motiv putovanja u određene turističke destinacije u kojima turisti postaju aktivni sudionici bavljenja sportovima poput tenisa, golfa, skijanja, jahanja, itd. Raznolikost ponude sportskog turizma, infrastruktura, priroda, ugodna sredina i sve moguće aktivnosti sporta i rekreacije postaju sve zanimljivije turistima. Sport u turizmu čini dijapazon aktivnosti i djelatnosti koje treba osmisliti, fokusirati, orijentirati potrebama, organizirati i nuditi na najbolji mogući način turistima. Uslijed nastalih potreba za sportom i rekreacijom neophodno je stvoriti adekvatne kapacitete i uvjete za kvalitetan te aktivan odmor i boravak turista u destinaciji.

Suvremeni je sportski turizam jedna od najrasprostranjenijih pojava koja privlači veliki broj zainteresiranih ljudi koji se međusobno diferenciraju iz više aspekata. Pripadaju različitim životnim skupinama, imaju različite ciljeve koji mogu biti profesionalne prirode s ekonomskim ciljem, rekreativne, zdravstvene prirode, itd.

Današnje potrebe za sportskim turizmom nastaju prvenstveno zbog posljedica suvremenog načina rada i života koji utječe na potražnju ovakvog oblika selektivnog turizma. Sportske potrebe spadaju u sekundarne ljudske potrebe; kako bi se one mogle zadovoljiti važnu ulogu ima dohodak pojedinca i slobodno vrijeme. Ova su dva čimbenika bitna u upravljanju mogućnostima i ograničenjima turista.

Prema Bartoluciju (2004) međuovisnost suvremenog turizma i sporta temelji se na:

- čimbenicima koji dovode do razvitka turizma i sporta,
- funkcijama koje generiraju turizam i sport,
- te ekonomskim učincima.

Dobrobiti koje sportski turizam donosi su mnogobrojne, bilo s ekonomske i gospodarske strane, sa strane očuvanja i zaštite prirode, poticanja lokalnog stanovništva na rad te promocija same destinacije. Ovaj oblik selektivnog turizma može biti razvijen na lokalnoj, regionalnoj, međunarodnoj ili globalnoj razini, što znači da može biti orijentiran prema manjim ili većim segmentima turizma.

Mnogi su se svjetski trendovi vremenom mijenjali, a jedan od njih je želja za aktivnim oblikom odmora. Turisti su više usmjereni sadržajima, što ukazuje na to da su se počeli udaljavati od koncepta masovnog turizma i ponude „sunca i mora“, počeli su težiti selektivnim oblicima turizma, o čemu zapravo i govori sljedeće potpoglavlje rada.

2.3. Oblici sportskog turizma

Često se ističe orijentiranost turista prema novim segmentima turizma, inovacijama u ponudi te interesu prema selektivnim oblicima turizma. Sport i ostale aktivnosti se razvrstavaju prema različitim kriterijima. Postoje ekipni, odnosno, timski sportovi kao što su primjerice nogomet, odbojka, rukomet, potezanje konopa, itd.; individualni sportovi kao što su šah, gimnastika i sl.; te sportovi koji se mogu izvoditi individualno ili u timu, primjerice tenis ili umjetničko klizanje.

Tablica 1. Turističke sportske aktivnosti

TURE	Pješačenje (pješačke staze, prirodni parkovi, <i>fitness</i> staze), jahanje (konji, magarci), ture u kamp-kućici, motorizirane ture (sva terenska vozila,
-------------	--

	motocikli), <i>fitness</i> trening i zdravstvene pogodnosti.
AKTIVNOSTI NA VODI	Ribolov, plivanje, boravak na rijekama (kućice na vodi, čamci, teglenice), <i>kanu</i> i <i>rafting</i> , <i>windsurfing</i> , utrkivanje brzim čamcima i jedrenje.
AKTIVNOSTI U ZRAKU	Mali zrakoplovi, jedrilice, <i>hang-gliding</i> i baloni na topli zrak.
SPORTSKE AKTIVNOSTI	Tenis, golf, spuštanje i penjanje po stijenama.
AKTIVNOSTI ZDRAVSTVENOG KARAKTERA	<i>Fitness</i> trening i zdravstvene pogodnosti.

Izvor: DEMONJA, D. i RUŽIĆ, P. (2010.) *Ruralni turizam u Hrvatskoj*. Zagreb: Izdavačka kuća Meridijani. Str. 28-29.

Sportski turizam nudi mnogobrojne mogućnosti bavljenja raznim sportovima, predstavlja široku lepezu različitih i složenih oblika turizma koji se mogu odvijati u prirodi, u obalnim središtima, urbanim središtima, itd., na otvorenom ili na zatvorenom prostoru (dvorane i ostale infrastrukture); ovisno o kojem je sportu riječ. Destinacija u kojoj se odvija sportski turizam mora biti opremljena raznovrsnim igralištima, stazama, dvoranama, centrima, parkovima te ostalim uslugama potrebnim za kvalitetnu sportsku ponudu.

Tablica 2. Ponuda u sportsko-rekreacijskom turizmu

SPORTSKO IGRALIŠTE	- Nogometno, odbojkaško, košarkaško, rukometno, tenisko, boćarsko, golf igralište.
SPORTSKE STAZE, CESTE I PUTOVI	- Biciklističke, konjičke, planinarske, skijaške staze; - Hodočasnički putovi, šetnice, lječilišne staze, staze za razgledavanje, poučno pješačke

	staze.
OBJEKTI NA OTVORENOM	- Bazeni, klizališta, jahališta, poligoni.
OBJEKTI NA ZATVORENOM	- Raznovrsne dvorane, centri i objekti (tenis, boćalište, bazeni, klizalište, jahanje).
PRILAGOĐENI OBJEKTI	- Sportski, adrenalinski i ostali parkovi; - Ekstremni sportovi (alpinizam, brdski biciklizam, <i>bungee</i> skokovi, <i>jet ski</i>, padobranstvo, <i>paragliding</i>, <i>rafting</i>, zmajarenje); - Panoramske i vinske ceste, kulturni putovi.
SERVISI	- Iznajmljivanje potrebnih sredstava i opreme (bicikla i skijaška oprema).

Izvor: Izrada autorice prema Kušen, E. (2002.) *Turistička atrakcijska osnova*. Zagreb: Institut za turizam.

U gornjoj su tablici prikazani objekti koji su potrebni da bi se provodio sportski turizam. Također je moguće uočiti brojnost objekata i raznolikost aktivnosti koje nudi ovaj oblik turizma.

Prema Kesaru (2013) sportski turizam ima svoju sadržajnu (aktivnost), prostornu i vremensku dimenziju, te se on u ponudi diferencira prema segmentima, oblicima i vrsti atrakcije.

Prema zahtjevnosti, pripremljenosti sudionika, opasnosti i riziku sportski turizam se dijeli na dva osnovna segmenta:

- rekreacijski (*soft-recreational*) – plivanje, *trekking* (hodanje), biciklističke ture, golf, tenis, *aqua aerobik*, itd.
- pustolovni (*hard-adventure*) – ekstremni sportovi, *rafting*, *paragliding*, *mountain bike cycling*, *free climbing*, *bungee jumping*, *scuba diving*, itd.

Oblici u kojima se sportski turizam može pojaviti su sljedeći:

- natjecateljski sportski turizam ili slobodnog karaktera,
- zimski sportsko-rekreacijski turizam,
- ljetni sportsko-rekreacijski turizam,
- sportska animacija – *aqua aerobik*, *jogging*, turniri, itd.

S obzirom na vrstu atrakcije koja privlači posjetitelje:

- aktivni sportski turizam – uključenost u sportske aktivnosti,
- manifestacijski sportski turizam – velika sportska događanja,
- povijesni sportski turizam – kuće slavnih, muzeji sporta, velebna sportska zdanja.

Naredno potpoglavlje donosi objašnjenje dvaju oblika sportskog turizma.

2.3.1. Turističke staze, putovi i ceste

Turističke staze, putovi i ceste oblik su sportskog turizma, namijenjen svim uzrastima koji žele uživati u prirodi, na otvorenom, u čistom zraku, u razgledavanju prirodnih ljepota.

„Neku stazu, put, cestu, trasu, rutu ili pravac možemo smatrati turističkim ako se njima kreću turisti iz dokoličarskih motiva tijekom duljeg vremena. Danas za takve potrebe treba osigurati određene preduvjete: javni pristup obilježenoj trasi, tiskanje pratećeg orijentacijskog materijala (zemljovid s osnovnim podacima) i institucionalno održavanje“ (Kušen, 2002:135).

Interes za ovu vrstu selektivnog turizma ne mora biti vezan samo uz rekreaciju, uživanje ili edukaciju nego može imati i zdravstveni razlog, što dovodi do koncepcije da su sport i zdravlje dvije usko povezane grane. Sljedeća tablica prikazuje motive nastalog interesa za prakticiranjem ovih rekreacijskih sportova.

Tablica 3. Turističke sportske atrakcije vs. motivi nastanka

ATRAKCIJA	MOTIV / INTERES
Turističke staze, putovi i ceste	- Sportska rekreacija - Odmor i oporavak - Dokoličarska edukacija - Zadovoljstvo - Nedokoličarski motivi (edukacija, istraživanje, sportske pripreme i liječenje)
Hodanje (Planinarski putovi, hodočasnički putovi, staze za <i>tracking</i> , šetnice – <i>lungo mare</i> , staze za razgledavanje, poučne staze, tematski putovi, lječilišne staze, <i>trim</i> -staze, penjačke staze)	- sportsko-rekreacijsko kretanje - rehabilitacija - kontemplacija - razgledavanje - fotografiranje - spoznavanje - stručno-znanstvena edukacija
Vožnja biciklom (Biciklističke staze i putovi)	- sportska rekreacija
Jahanje (Konjički putovi)	- sportska rekreacija
Vožnja čamcem (<i>Rafting</i> staze, <i>kanu</i> staze, staze za razgledavanje čamcima)	- sportska rekreacija
Motorna vozila (Panoramske ceste, vinske ceste, kulturni putovi)	- razgledavanje - spoznavanje
Mješovito kretanje (Zeleni putovi tj. široki nepravilni pojasi zelenila po Sjedinjenim Američkim Državama)	- sportska rekreacija

Izvor: KUŠEN, E. (2002.) *Turistička atrakcijska osnova*. Zagreb: Institut za turizam. Str.137.

Valjani primjer turističke zajednice koja u svojoj ponudi nudi više opcija sportsko-rekreacijske turističke staze, putove i ceste jest Turistička zajednica Općine Svetvinčenat. Mjesto Svetvinčenat nalazi se u Istarskoj županiji, točnije, u središtu

južnog dijela Istarskog poluotoka, okruženo je šumama, pašnjacima i vinogradima. Prvenstveno je poznato po svom Kaštelu Morosini – Grimani koji privlači mnogo posjetitelja tijekom cijele godine. Stvorena je bogata ponuda staza, putova i cesta na kojima turisti mogu uživati, hodati, trčati, biciklirati, itd. Biciklističke staze se mogu pronaći na Internetskoj stranici *Istria Bike* i na stranici *TZ Općine Svetvinčenat*, na kojoj je ponuđeno šest staza (Putevima kaštela, Renesansa na dva kotača, Roveria, Divlja ljepota istočne obale, Venecijanska baština i Stazom Grimani). Navedene su informacije o stazama; ime staze, težina staze, trajanje te mjesto starta. Pri dnu sučelja nalazi se poveznica na koju se može kliknuti radi više informacija o stazi. Navedena nas poveznica vodi drugoj web lokaciji; stranici *Istria Bike* na kojoj se nalaze detaljnije informacije poput opisa itinerara, tehničkih karakteristika i mapa staze. Na donjoj je slici prikazan primjer kako izgleda turistička staza TZ Svetvinčenat na Internetu.

Slika 1. Staza *Putevima kaštela*

Izvor: Turistička zajednica Općine Svetvinčenat – www.tz-svetvincenat.hr (24.09.2019.)

Nadalje, navedena je jedna *trail* staza pod nazivom *Šumska* koja kreće iz Svetvinčenta, lagane je težine, dužine 10,4 kilometara, a traje oko 2:30 sata. Za pregled dodatnih staza preporučuje se web stranica *Istria Trails*.

Postoji i jedna poučna staza naziva *Dinneridi trail*, dužine 35 kilometara, na kojoj se sudionici susreću s logičkim zagonetkama smještenim u dvorištu lokalnih OPG-ova. Ideja i koncept ove staze leže u činjenici da sudionik rješavanjem zagonetki

„prikuplja” svoj obrok, a ujedno upoznaje lokalne proizvođače (vina, magarećeg mlijeka, lavandinih proizvoda, ovčjeg sira i maslinovog ulja). Stazu je moguće prijeći pješke, biciklom, *quadom* i konjima. Kreće i završava u Svetvinčentu. Pri završetku poučne staze postoji mogućnost da sudionici svoj ručak ili svoju večeru objeduju u dvorcu.

Ovaj je oblik više rekreacijskog tipa, namijenjen svim uzrastima, pristupačan obiteljima i starijim osobama. Dok je avanturistički turizam uže orijentiran prema mlađim osobama i avanturistima.

2.3.2. Avanturistički turizam

Avanturistički turizam, koji još nazivamo i pustolovni turizam, zahtijeva spremnost turista u fizičkom i psihološkom smislu. Odnosi se na rekreaciju ili sport koji se odvija u prirodi, u kojem je prisutan određeni stupanj rizika, adrenalina i uzbuđenja. Mogu se navesti brojni ekstremni sportovi poput alpinizma, akrobatskog skijanja, brdskog biciklizma, *bungee* skokova, padobranstva, *paraglidinga*, *raftinga*, zmajarenja, špiljarenja, ronjenja i veslanja. U avanturistički su turizam uključeni i adrenalinski parkovi koji se odnose na sadržajnu i tematiziranu zabavu, opuštanje te uživanje u različitim adrenalinskim aktivnostima.

Jedan od najvećih adrenalinskih parkova u Hrvatskoj nalazi se u Istri, u selu Glavani kraj Barbana koji ima nekoliko ruta. Najveća atrakcija parka je ljuljačka visoka jedanaest metara koja ima i *zip line* liniju dugu sto dvadeset metara (cf prilog: Video promo Glavani Park - <https://www.youtube.com/watch?v=LpO1vMivaDk>). Drugi poznati adrenalinski park je *Rizvan City*; nalazi se u Lici, u selu Rizvanuša u Parku prirode Velebit. Nastao je preobrazbom starog obiteljskog seoskog gospodarstva, nudi široku lepezu avanturističkih aktivnosti poput *escape room-a*, adrenalinskog parka, *zip line-a*, penjanja po stijeni, divovske ljuljačke, *paintball-a*, *quad* safarija, *jeep* safarija, *kayak* safarija, streličarstva, streljaštva te stolnog nogometa, speleoavanture, *off road-a*, *raftinga* i penjanja (cf prilog I. Slika mape adrenalinskog parka *Rizvan City*).

Vodeću ponudu adrenalinskog turizma u Hrvatskoj ima *paragliding*. Najpoznatija mjesta na kojima se odvija jesu: Buzet, Kalnik, Tribalj i Biokovo. *Rafting* se odvija na rijekama: Dobri, Zrmanji, Uni, Mrežnici, Kupi, Cetini i Savi. *Kayakarenje* se odvija na: Mrežnici, Kupi, Zrmanji, Odri i Gackoj. Za *bungee* skokove postoje mnoga mjesta. Najviši most za *bungee* skok u Hrvatskoj jest Maslenički most visok 56 metara. Ponuda je namijenjena osobama s minimalnom težinom od 40 i maksimalnom do 130 kilograma. Sezona skokova odvija se tijekom cijelog ljeta. Nakon skoka, ljude čeka čamac koji ih potom prevozi do kopna. Na donjoj je slici prikazan *bungee* skok s Masleničkog mosta.

Slika 2. *Bungee jumping* Maslenički most

Izvor: Bungee Jumping - Izazov Tours - www.izazov-tours.hr (24.09.2019.)

Društvo za avanturistička putovanja izvijestilo je da avanturistički turizam bilježi porast po godišnjoj stopi od 10 do 15%. Većina turista koji prakticiraju takvu vrstu sporta su Amerikanci, Japanci, Tajlandžani te ljudi iz zapadne Europe.“ (Bartoluci et al. 2007:15)

Destinacije u kojima se odvija ova vrsta selektivnog turizma nalaze se diljem svijeta. U Hrvatskoj je avanturistički turizam u porastu. Predstavlja novi trend među mladima,

svaka turistička destinacija nudi raznolike aktivnosti za turiste koji vole aktivni odmor, te posjeduje potencijale za daljnji razvoj.

Prema Strategiji razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine Hrvatska ima izvanredne prirodne potencijale za avanturistički (pustolovni) turizam i prava je šteta što te resurse slabo koristi. Adrenalinski sportovi pružaju niz mogućnosti za razvoj turizma te bi uz kvalitetno razrađenu ponudu i dobru promociju Hrvatska mogla mnogo ostvariti. Nažalost, avanturistička ponuda je poprilično disperzirana i neorganizirana, svodi se na nekoliko pojedinaca koji svojom domišljatošću na raznorazne načine uspijevaju prodati svoje aranžmane.

U sljedećem se poglavlju razmatra razvoj sportskog turizma te kreativnost i inovativnost ponude, analiziraju se primjeri inovativnih ponuda te izazovi razvoja. Slijedi usporedba pozitivnih i negativnih posljedica razvoja i razmatranje inozemnih iskustva i praksa razvoja sportskog turizma.

3. RAZVOJ SPORTSKOG TURIZMA

Percepcija se o sportskom turizmu poboljšala. Sportske destinacije postaju sve značajnije za turistička kretanja. Ljudi su sve napetiji, žive pod stresom zbog suvremenog tempa i načina života, stoga koriste upravo sport i sportski turizam kao oblik selektivnog turizma u kojem će moći uživati i opušitati se.

„Sportski je turizam doista postao oblik odmora koji je „u modi“. Široko zanimanje za brojne sportske aktivnosti još je jedan pokazatelj da će potražnja za sportski turizam u budućnosti ostati, u najmanju ruku, stabilna“ (Bartoluci, et al. 2007:15).

Faktori koji utječu na razvitak turizma i sporta jesu faktori potražnje, posrednički faktori i faktori ponude. Oni imaju jednaku važnost, djeluju međusobno i utječu na razvoj turizma i sporta.

Tablica 4. Faktori razvoja turizma i sporta

Faktori razvoja turizma	Faktori razvoja sporta i rekreacije
I. Faktori turističke potražnje - objektivni (stanovništvo, urbanizacija, dohodak stanovništva i slobodno vrijeme) - subjektivni (moda, oponašanje, navike, prestiž, vjera i ljubav)	I. Faktori potražnje sportsko-rekreacijskih usluga - urbanizacija i industrijalizacija - dohodak stanovništva - slobodno vrijeme - subjektivni čimbenici (moda, oponašanje, navike i prestiž)
II. Posrednički faktori - turoperator - turističke agencije - turistička društva i biroi	II. Posrednički faktori - turističko-sportske agencije - sportske organizacije
III. Faktori turističke ponude - faktori atraktivnosti turističke ponude (prirodni i društveni) - komunikacijski faktori	III. Faktori sportsko-rekreacijske ponude - prirodni resursi - sportsko-rekreacijski objekti i

(prijevozna sredstva i PTT veze) - receptivni faktori (smještajni kapaciteti, ugostiteljski kapaciteti i ostali kapaciteti)	sadržaji - sportsko-rekreacijski programi
--	--

Izvor: BARTOLUCI, M. (2003.) *Ekonomika i menedžment sporta - 2. dopunjeno i izmijenjeno izdanje*. Zagreb:Informator. Str. 66.

U tablici je prikazan pregled faktora razvoja turizma i sporta. Faktori se klasificiraju u tri skupine; faktori turističke potražnje, posrednički i faktori turističke ponude. Svaka je skupina faktora detaljno objašnjena.

Sportski turizam ima tendenciju rasta, vidljiv je trend bavljenja sportom i briga za zdravlje zbog čega se destinacije, zapravo, okreću razvoju sportskog turizma. Da bi određena turistička destinacija mogla razviti sportski turizam mora dobro poznavati svoje resurse, odnosno, potencijale te karakteristike i prirodne uvjete prisutne u destinaciji radi daljnjeg razvoja sportskog turizma na optimalan i održivi način.

„Jedan je od ciljeva razvoja hrvatskog turizma svakako proširenje postojeće ponude i izvan glavne turističke sezone. Za realizaciju navedenog cilja nužan je razvitak novih oblika turističke ponude i turističkih proizvoda u sklopu sportskog turizma. Kao jedan od specifičnih oblika turizma, sportski turizam pruža određene koristi destinacijama koje ga uvrštavaju u svoje razvojne i strateške planove. Isti bi se mogao implementirati kao pravac turističkog razvoja u svim hrvatskim regijama. Republika Hrvatska spomenuto treba prepoznati, za početak inovirati sportsku i turističku ponudu prema suvremenim zahtjevima turističke potražnje. Nužno je unaprijediti suradnju javnog i privatnog sektora te zakonodavnog okvira koji će omogućiti investiranje privatnom sektoru upravo u tu vrstu turističke ponude“ (Knezović, Petrović i Todorović, 2017:81).

Kao što je i spomenuto; da bi se sportski turizam (ali i neka druga vrsta turizma) brže razvijao u destinacijama neophodno je jačati partnerstvo između institucija vezanih za turizam, kao što je neophodno jačati udruge i zadruge.

Da bi se sportski turizam mogao razvijati treba osmisliti jedinstvenu turističku ponudu koja mora nuditi komparativne prednosti koje će destinaciju činiti atraktivnijom od drugih. O tome detaljnije govori sljedeće potpoglavlje.

3.1. Kreativnost i inovativnost ponude

Diferencijacija ponuda u sportskom turizmu je važna zbog velikog broja ponuda, odnosno aktivnosti i sporta u sportskom turizmu. Sportsko-rekreacijska ponuda mora težiti novitetima, inovaciji, kreativnosti i autentičnosti da bi opstala na tržištu, kako bi privukla turiste i da bi se istaknula od drugih ponuda.

„U svijetu raste preferencija turista za specifičnim vrstama turizma. Iz toga razloga javljaju se potrebe za stvaranjem nečeg novog, potrebe za praćenjem trendova“ (Gržinić, 2014:313).

Da bi ponuda bila kreativna, inovativna, zanimljiva turistima, ona mora konstantno pratiti trendove na tržištu te mora biti prilagođena njihovoj potražnji. Cilj kreativne ponude jest kreiranje alternativnog doživljaja kojem je svrha zadovoljiti trenutne potrebe turista. Kreativnost podrazumijeva sukreiranje ideja koje se potom na adekvatan način plasiraju na turističko tržište.

Inovacije se definiraju kao aktivnosti koje su nove ili drukčije od postojećih te imaju pozitivnu ulogu iz konteksta unapređenja konkurentnosti. Mogu biti definirane kao instrumenti odgovaranja na razne izazove suvremenih trendova koji se neprestano mijenjaju.

„Brojne destinacije osmišljavanjem inovativnih ponuda grade imidž destinacije i potiču na turističku potrošnju. Ovdje se mora naglasiti rad u manjim grupama radi ostvarenja potpunog turističkog doživljaja i zadržavanja kvalitete ponude destinacije“ (Gržinić, 2014:214).

U sljedećem se potpoglavlju analiziraju dobri primjeri inovativnih ponuda u Istri te jedan primjer inovativne sportsko-rekreacijske ponude koja se održava na više lokacija diljem svijeta.

3.1.1. Primjeri inovativnih ponuda

Kao valjani primjer inovativnosti i kreativnosti u sportsko-rekreacijskom turizmu mogu poslužiti manifestacije *Wine & Walk* i *Wine & Run*. Navedene se ponude odvijaju u Sjeverozapadnoj Istri. Predstavljaju interpolaciju nekoliko oblika turizma; sportskog turizma, vinskog turizma, gastro turizma i ruralnog turizma.

Wine & Walk ponuda održava se u svibnju svake godine. Dužina staze je jedanaest kilometara (cf prilog II. Slika mape staze *Istria Wine & Walk*). Na stazi je postavljeno sedam stajališta na kojima se nalazi piće i hrana za sudionike, pripremljena od lokalnih proizvođača, vinara i ugostitelja.

Ponuda *Wine & Run* koja se održava u rujnu, namijenjena je profesionalnim atletičarima, ali i rekreativcima. Poseban se naglasak stavlja na dobar provod i zabavu natjecatelja te prezentaciju istarske eno-gastro ponude. Specifičnost ove utrke je u mogućnosti maskiranja. Na kraju se utrke, osim nagrađivanja pobjednika u ženskoj i muškoj kategoriji, nagrađuje i najbolja maska (cf prilog III. Slika X. Ponuda *Wine & Run*).

Na globalnoj je razini poznata slična manifestacija koja se naziva *The color run*, osnovana 2012. godine u Sjedinjenim Američkim Državama. Kreirana je za promociju blagostanja, sreće i rekreacije. Prisutna je u više od trideset zemalja i dvjesto gradova diljem svijeta. U utrci mogu sudjelovati svi zainteresirani, od djece s navršene dvije godine života, pa nadalje. Trči se po pet kilometara. Sudionici odjeveni u bijele majice kreću u utrku, nakon svakog prijeđenog kilometra polijeva ih se prirodnim bojama. Sudionici su i sami opremljeni bojama koje mogu bacati na ostale sudionike utrke.

Slika 3. Manifestacija *The color run*

Izvor: *The Color Run* – www.thecolorrun.com (30.09.2019.)

Upravo je na gornjoj slici prikazan ugođaj manifestacije, koji odražava zabavu i bezbrižnost sudionika kojima je glavni cilj rekreacija i uživanje.

Turisti su u potrazi za novim izazovima. Osjećaju sve veću potrebu za interakcijom s lokalnim stanovništvom; potrebu za upoznavanjem običaja i aktivnosti domaćina. Bitno je stvarati inovativne ponude koje oblikuju svijest o potrebama aktualizacije te o potrebama za alternativnim doživljajima. Primjer ponude koja se prilagodila tome, stvarajući doživljaj jedinstvenog ugođaja jest lov na tartufe koji ujedno predstavlja i vrstu sporta/rekreacije (bilo za domaćine bilo za turiste) te dugoročnu tradiciju istarskih ljudi i same Istre.

Istarski se tartufi smatraju vrhunskim gurmanskim specijalitetima. Dragocjeni su i vrlo aromatični. Nalaze se u raznim istarskim šumama, pod zemljom. Mogu biti sakriveni odmah ispod zemlje nekoliko centimetra, ali i do pola metra. Takozvani tartufari odlaze tražiti tartufe uz pomoć dresiranih pasa. U trenutku kada pas nanjuši tartuf, počinje grebati tlo. Tartufar mora zaustaviti psa te lagano, adekvatnom motikom vadi tartuf. Tartufari se moraju pridržavati sezone berbe tartufa. Postoje dvije vrste tartufa; bijeli i crni.

Prvi ponuđač ovakve ponude u Hrvatskoj je obitelj Karlić koja se nalazi u Istri, u Buzetu. Navedena se obitelj generacijama bavi lovom na tartufe (cf prilog: Video promo Karlić tartufi - lov na tartufe - <https://karlictartufi.hr/lov-na-tartufe/>). Prije nego

što krenu s gostima u šumu, domaćini iznose posjetiteljima pojedinosti o tartufima, tradiciji lova i njihovim psima tartufarima. Slijedi degustacija proizvoda od tartufa koje posjetitelji kasnije mogu i kupiti u njihovoj trgovini, ukoliko pokažu interes. Na kraju slijedi najveći doživljaj i adrenalin za turiste jer ih domaćini vode u šumu u lov na tartufe. Prilikom navedene aktivnosti turisti imaju priliku upoznati cijeli proces traženja i vađenja tartufa.

Zigante tartufi također nudi aktivnost lova na tartufe u mjestu Livade. Organizira pokazno traženje tartufa (crni tartufi) s iskusnim tartufarima i njihovim istreniranim psima u grupi do maksimalno trideset osoba. Tura traje sat vremena tijekom koje se posjetitelji upoznaju s osnovama tartufarstva i postupkom traženja tartufa. Druga se opcija odnosi na sudjelovanje u aktivnosti potrage za bijelim istarskim tartufima od mjeseca rujna do mjeseca prosinca, u manjim grupama; potraga traje oko tri sata. Nalaznici tartufa mogu pronađene tartufe zadržati ili jesti bez dodatne naplate u restoranu vlasnika. Dok se treća opcija, u vidu aktivnosti traženja tartufa, održava za vrijeme sajma *Dani Zigante tartufa*. Goste do šume, po stazi tartufa, prevozi turistički vlakčić uz pratnju vodiča koji detaljnije upoznaje turiste s tradicijom tartufarstva u Istri.

Slika 4. Lov na tartufe

Izvor: Zigante Tartufi - www.zigantetartufi.com (14.11.2019.)

Iz priložene se slike može uočiti kako lov na tartufe uključuje rekreaciju na otvorenom, hodanje po prirodi, istraživanje i razgledavanje krajolika, šuma i livada, upoznavanje s resursima istarske zemlje, interakciju s domaćinima i njihovim tradicijama, aktivnostima, radom te gastronomijom.

3.1.2. Izazovi razvoja

Cjelokupna je turistička ponuda u destinaciji doživjela promjenu. Različitost sadržaja sportskog turizma čini okosnicu modernih i inovativnih turističkih ponuda koje su orijentirane prema potrebama i zadovoljstvu turista, ali i prema globalnim izazovima i trendovima.

„Novi, suvremeni turizam počeo je formirati novu koncepciju ponude turističkih sadržaja koja vodi računa primarno o potrebama turista, a on podrazumijeva kvalitetan odmor i boravak u turističkoj destinaciji. Osim brojnih faktora sadržaji boravka sve više utječu na izbor turističke destinacije, a ponekad su i presudni za donošenje odluke o putovanju“ (Bartoluci et al. 2007:95).

Da bi turistička destinacija opstala na turističkom tržištu mora posjedovati primarne turističke resurse te mora zadovoljiti složenost i diferenciranost potreba turista. Značajni čimbenik razvoja destinacije jest kvaliteta turističkih usluga i proizvoda, koja uključuje rad djelatnika, odnosno profesionalnost zaposlenih u turizmu. Svakako se na to može utjecati edukacijom, raznim tečajevima i seminarima.

„Suvremeni turizam iziskuje nove, sofisticirane tehnike u kreaciji optimalnih modela turističke ponude. Jedno od osnovnih obilježja turističkog tržišta jest njegova elastičnost, zbog čega je nužno permanentno pratiti sve elemente koji dovode do turističkih potreba i potražnje“ (Bartoluci et al. 2007:95).

Primjeri budućeg izazova sportskog turizma mogu biti sljedeći, prvi bi utjecao na veću profitabilnost ponuđača smještaja te se odnosi na specijalizaciju smještajnih kapaciteta za određenu skupinu potrošača, odnosno posebnim ciljnim grupama, primjerice biciklistima. Dok drugi primjer može biti *brendiranje* objekata koji bi donijeli obostranu korist. Turistima bi takvo mjesto bilo privlačno jer je namijenjeno tj. prilagođeno njihovim potrebama. Objektima bi se povećala prepoznatljivost i popunjenost, destinaciji bi se upotpunila ponuda sadržaja i imala bi dodatnu komparativnu prednost. Detaljnije o temi specijalizacije i *brendiranja* govori četvrto poglavlje.

Izazovi razvoja povezani su uz kontinuirano uvođenje inovacija, praćenje trendova, uz motivaciju i unapređenje sportskog turizma, te turizma općenito koji nastoji usmjeravati turističku ponudu i sadržaje prema selektivnim oblicima turizma i diferencijaciji turističke ponude.

U sljedećem potpoglavlju slijedi analiza pozitivnih i negativnih posljedica razvoja te mogućnost otklanjanja ili minimaliziranja onih negativnih.

3.2. Pozitivne i negativne posljedice razvoja

Istraživanjem turističke djelatnosti, odnosno, istraživanjem njegovog razvoja uočavaju se pozitivne i negativne posljedice. Tako i razvoj sportskog turizma donosi određene posljedice destinaciji, stanovništvu te cjelokupnom društvenom i ekonomskom procesu.

Jedna od bitnih interesnih skupina na koje utječu posljedice razvoja je zasigurno lokalno stanovništvo, odnosno domaćini. Oni su povezani s razvojem te najviše na „svojoj koži“ osjete pozitivne i negativne aspekte razvoja turizma, u ovom slučaju sportskog turizma. Osim na njih, razvoj utječe na pružatelje usluga i proizvoda (privatni sektor, javni sektor, razne agencije, institucije, udruge) te na prirodu i okoliš.

Pozitivne posljedice jesu sprječavanje iseljavanja stanovništva zbog povećane zaposlenosti, odnosno, porast radnih mjesta, poticanje poduzetništva, općeniti razvoj destinacije, valorizacija mjesta i prirodnih ljepota potrebnih za odvijanje turizma, razvoj nerazvijenih područja, izvor prihoda, povećanje dohotka na lokalnoj, regionalnoj ili državnoj razini.

Nažalost dolazimo i do negativnih posljedica razvoja sportskog turizma, one se najviše odnose na prometnu gužvu, buku i zagađenje okoliša. Problem zagađenja okoliša i otpada postaje sve veći zbog neadekvatnog upravljanja destinacijom. Veliku ulogu u tom smislu imaju investitori, ali i sami turisti. Investitori moraju odgovorno i održivo poslovati dok bi se posjetitelji morali odgovorno ponašati prvenstveno zbog poštovanja prema prirodi, destinaciji i ljudima koji žive u turističkim mjestima.

Nadalje, negativne posljedice mogu se promatrati sa socio-kulturnog, ekonomskog i ambijentalnog aspekta. Obrazovanje i edukacija su važni faktori koji mogu utjecati pozitivno, ali i negativno u slučaju nedostatka istih, jer bi se to moglo odraziti negativno na konkurentnost zemlje i njezin razvoj. Socio-kulturne posljedice nastaju zbog interakcija ljudi, odnosno interakcija različitih životnih stilova i vrijednosti. Negativne posljedice u ovom slučaju mogu biti promjene u poslovanju radi praćenja globalnih trendova. Ekonomske posljedice asocirane su na porast troškova, rast cijena proizvoda i usluga, skupi način života, i sl. Dok ambijentalne posljedice nastaju zbog neadekvatnog i nekontroliranog razvoja, u smislu investicija, ulaganja i planiranja. Primjer negativnih prirodnih posljedica mogu biti onečišćenje vode i zraka, ekološke štete, vizualni nesklad destinacije i problemi zbrinjavanja otpada.

Zaključno može se reći da razvoj sportskog turizma nosi sa sobom dvije vrste posljedica, koje su u međusobnom konfliktu. S jedne strane razvoj turizma u destinaciji utječe pozitivno, kao što je primjer zaštita prirodne baštine (rijeka, jezera, planina, i sl.) jer je zapravo baština zaslužna za razvoj turizma na tim mjestima. S druge, pak, strane negativno utječu na prirodu i cjelokupnu destinaciju s prekomjernom investicijom i drugim problemima koji su u gornjem tekstu navedeni. Zsigurno; negativne se posljedice ne mogu u potpunosti otkloniti i neće same nestati, ali se mogu smanjiti. Najbolje će poslovati destinacije koje će biti odgovorne i održive te one koje će biti u skladu sa zakonom i ekologijom.

Valjani primjer sportskog turizma koji nosi pozitivne i negativne posljedice jesu sportske igre, svjetska prvenstva i međunarodna prvenstva. Sportske igre nisu događaj samo za aktivne sudionike nego i za pasivne sudionike, točnije; za svu publiku koja prati događaj izravno iz mjesta odvijanja i onu koja prati putem medija; riječ je o milijardama gledatelja.

„Mega sportski događaji magneti su za mnoge turiste koji troše znatne svote novca u relativno kratkom razdoblju i, iako se ti sportski događaji prenose putem televizije u cijelome svijetu, mnogi ljudi putuju kako bi bili sudionici tog spektakla“ (Bartoluci et al. 20017:119).

Proces organizacije takvog događaja od velikog značaja, nije jednostavan jer podrazumijeva koordinaciju mnogobrojnih različitih djelatnosti (prometna povezanost, infrastruktura, pristupačnost destinacije, opskrba električnom energijom i vodom). Destinacija koja želi provoditi ovakav tip sportskog turizma mora uzeti u obzir sve moguće utjecaje, odnosno koristi i troškove te biti svjesna svojih mogućnosti i eventualnih promjena kojima će biti podložna. Olimpijske su igre 2008. godine Kini poslužile kao dio šire strategije ekonomskog otvaranja globalnim transakcijama. Grčka je olimpijske igre shvatila kao priliku za promociju i revitalizaciju.

„Na Olimpijskim igrama u Ateni 2004. godine sudjelovalo je 11.000 sportaša, 5.500 službenih osoba, sudaca i tehničkih delegata, 21.500 predstavnika medija, 152.500 osoba radilo je na organizaciji i pripremi igara, od čega 60.000 volontera, a igrama je prisustvovalo i 200 predsjednika država. Prodano je 3.500.000 karata, izgrađeno 30 novih sportskih objekata i podijeljena 2.021 medalja. Sve to financirano je budžetom od 1.962 milijarde eura, bez gradske infrastrukture i troškova novih sportskih objekata“ (Bartoluci et al. 20017:119).

Iz definicije se može uočiti o kojim se svotama radi. Pozitivno je to što grad, odnosno, država, nakon Olimpijskih igara postaje globalno prepoznatljiva, ostvaruje novi imidž, prihodi države se povećavaju, lokalno stanovništvo ima mogućnost zarade, zaposlenost je u porastu, interes turista za putovanjem u tu zemlju raste. S druge strane gledano; velika je gužva i buka tijekom manifestacija, troškovi ulaganja u infrastrukturu i promet su veliki za državu no, realno je da će se sva ta infrastruktura moći koristiti u buduće svrhe, ponajprije svrhe sportskog turizma. Naravno, pozitivno bi bilo da destinacija, odnosno, država uspije pokriti troškove događaja.

Sljedeće potpoglavlje detaljnije govori o inozemnim iskustvima razvoja sportskog turizma te o praksi razvoja zemalja koje su uspjele razviti sportski turizam.

3.3. Inozemna iskustva razvoja sportskog turizma

Iskustvo i praksa inozemnih zemalja predstavljaju vrlo bitne faktore koji se moraju uzeti u obzir pri donošenju odluka o investiranju u sportski turizam ili pri financiranju

ulaganja u isti. Oni će služiti kao podloga za realizaciju postavljenih ciljeva, za postizanje uspjeha s namjerom izbjegavanja grešaka te minimiziranja troškova.

U narednom tekstu slijedi komparativna analiza četiriju zemalja; Austrije, Švicarske, Italije i Španjolske. Zemlje raspolažu prirodnim resursima koji omogućuju razvoj sportskog turizma uz dodatna ulaganja u infrastrukturu i opremu.

Austrija je alpska zemlja smještena u srednjoj Europi, pridaje veliku važnost turizmu i njegovom razvoju. Koncentrirana je na nekoliko glavnih oblika turizma. Dominantni su sportski i rekreacijski turizam koji uključuju zimske sportove poput skijanja i *snowboarda* te alpinizam, planinarstvo, biciklizam i pješaćenje. Inputi pokretanja razvoja sportskog turizma omogućili su geografska pozicija, prirodna baština i klima. Razvoj turizma ogledao se pozitivno kroz povećanje prihoda i zapošljavanja lokalnog stanovništva. Ulagalo se u izgradnju prometnica, hotela, domova, skijaških pista te u druge sportske i ostale objekte.

Među najbolja skijališta u Europi spadaju Austrijska skijališta, od kojih svako nudi nešto posebno. Prisutna je diferencijacija ponude između turističkih destinacija, iz koje turist može lakše odabrati koja će destinacija biti prikladnija njemu. Primjerice skijalište Westendorf namijenjeno je početnicima koji mogu vježbati na polu praznim stazama i bez prevelike gužve. Filzmoos je orijentiran prema obiteljima s djecom, ima staze za početnike, školu za *snowboard* i sl. Sve je prilagođeno za obitelji s djecom, od same ponude sportskog turizma, do hotela i restorana. Također postoji staza za skijanje i sanjkanje koja radi i tijekom večernjih sati. Oberau jedan je od najmirnijih i najmanje izvikanih ski rezorta u Austriji na kojem turisti imaju osjećaj izoliranosti i mira, dok je za provod s ekipom popularni St. Anton. Nadalje, Alpbach je popularan među zaljubljenima, a Galtur za iskusne skijaše (Prema *The official travel guide* - www.austria.info 01.10.2019.).

Zemlja koja po svojoj ponudi sportskog turizma nalikuje Austriji je **Švicarska**, država u središnjoj Europi koja nema izlaz na more. Ima vrlo razvijen turizam dok je najrazvijeniji oblik turizma zimski turizam, zahvaljujući reljefu zemlje, gdje 70% prostora teritorija čine planine. Počeci sportskog turizma u Švicarskoj vezani su uz povećanje popularnosti planina. Pješaćenje, penjanje, uživanje u prirodi i čistom

zraku su glavni motivi interesa turista. Zemlja posjeduje više od 217 skijaških područja, dok su destinacije opremljene kvalitetnim svjetskim standardima. Švicarska bilježi porast turista tijekom godine, koji osim zbog zimskih sportova posjećuju zemlju i radi rekreacije, uživajući time u prirodi, na otvorenome. Starija populacija preferira ovakve mirne destinacije u kojima nema buke i zagađenja.

Španjolska je zemlja smještena na jugozapadu Europe. Povoljan geografski položaj i bogatstvo zemlje utječu na razvoj sportskog turizma. Najvažniji sportovi su nogomet, slijede tenis, biciklizam, automobilizam, motociklizam, *basket*, rukomet te poznata *corrida* tj. borba s bikovima koja se odnosi na tradicionalnu i kontroverznu predstavu koja se održava u Španjolskoj, ali i u Portugalu, u nekim dijelovima južne Francuske i u nekim južnoameričkim državama. Održava se u gradovima Španjolske u arenama, svake nedjelje poslijepodne, tijekom cijele godine.

Jedna od najpopularnijih ruta jest *Santiago de Compostela*, ima ih nekoliko, ovisno o duljini i zahtjevnosti staze, mogu se preći biciklom ili pješice. Poznata je i *la Vuelta a España* koja se odnosi na godišnje natjecanje u biciklizmu koje se održava kroz cijelu Španjolsku uz povremene posjete susjednim zemljama. Prvi put je održana 1935. godine. Održava se od kraja mjeseca kolovoza do sredine mjeseca rujna, traje tri tjedna, duga je oko 3500 kilometara te u utrci sudjeluje oko 20 ekipa s 9 članova (Prema *Spain's official tourism website* - www.spain.info 01.10.2019.).

Italija je država u južnoj Europi, poznata po kulturnim i prirodnim resursima, gastronomiji i arhitekturi. Razvila je sportski turizam u mnogim sektorima kao što su nogomet, lagana atletika, biciklizam, tenis i zimski sportovi.

Biciklizam je zasigurno jedan od najrazvijenijih oblika sportskog turizma u Italiji. Osim za rekreativce organiziraju se i događaji na profesionalnoj razini. Poznat je sportski događaj *Il giro d'Italia*, koji se odnosi na biciklističku cestovnu utrku koja se održava jednom godišnje, u mjesecu svibnju ili lipnju te traje tri tjedna. Prva se utrka održala u svibnju 1909. godine u Milanu, na stazi dugoj 2.448 kilometara. Utrka spada u tri najznačajnije i najveće globalne utrke koje zajedno čine *Grand tour* (*Il giro d'Italia*, *Tour de France* i *la Vuelta a España*).

Među raznolikim sportskim manifestacijama postoje i one namijenjene samo ženama, inovativna ponuda naziva se *Il Giro della Toscana*, odnosi se na biciklističku manifestaciju koja okuplja veliki broj žena.

Vrlo je poznata i *Barcolana*, jedriličarska regata koja se odvija u Trstu od 1969. godine. Okuplja oko 2.000 sudionika te veliki broj ljubitelja i gledatelja. Odvija se svake druge nedjelje u listopadu. Jedna je od najvećih jedriličarskih regata na svijetu te najveća i najstarija regata na Jadranu.

Slika 5. Jedriličarska regata *Barcolana*

Izvor: *Barcolana* - www.barcolana.it (01.10.2019.)

Dolomiti predstavljaju turističku destinaciju u kojoj je razvijen sportski turizam. Oni su planinski lanac u istočnim Alpama u Italiji i proglašeni su prirodnim svjetskom baštinom UNESCO-a (Organizacija Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu). Skijanje jest najrazvijeniji sport na Dolomitima, najpoznatija skijališta su: Cortina d'Ampezzo, Alta Badia, Kronplatz, Val di Fassa i Val Gardena. Nude se mogućnosti bavljenja i drugim aktivnostima kao što su planinarenje, penjanje, alpinizam, *paragliding*, *trekking*, razne pješačke i biciklističke staze, među kojima se ističe brdska biciklistička utrka *Maratona dles Dolomites* (Prema *Agenzia Nazionale del Turismo* - www.italia.it 01.10. 2019.).

U sljedećem se poglavlju analizira sportski turizam u Istarskoj županiji, elementi razvoja sportskog turizma i ponudu istog. Zatim se govori o važnosti manifestacija sportskog turizma za područje Istarske županije te slijedi analiza dviju manifestacija, *Plava Laguna Croatia Open Umag* i *Istria Granfondo*.

4. SPORTSKI TURIZAM U ISTRI

Istarska je županija najrazvijenija i najjača turistička regija u Hrvatskoj koja je zahvaljujući prirodnom bogatstvu, kulturnoj i povijesnoj baštini, geografskom položaju, blizini emitivnih tržišta te ugodnoj sredozemnoj klimi razvila turizam i ponudu različitih oblika selektivnog turizma. Ona je najzapadnija hrvatska županija i najveći poluotok Hrvatske smješten na Jadranskom moru. U Istarskoj se županiji nalazi 10 gradova i 31 općina.

U Istri prevladava ljetovališni turizam koji se odnosi na ponudu „sunca i mora“; no sve se više ulaže u razvoj alternativnih oblika turizma, točnije u razvijanje selektivnih oblika koji zapravo predstavljaju suvremenu potražnju turista koji se žele izdvojiti i razlikovati od koncepta masovnog turizma.

Prema Master planu turizma Istarske županije 2015.-2025. godine ciljevi razvoja turizma Istre do 2025. jesu:

- Do 2025. godine ostvariti 2,5 do 3 milijarde EUR novih investicija u turizam,
- Podići udio hotela i turističkih naselja na 30% u smještajnoj strukturi,
- Podići ukupnu zauzetost kreveta na 30%, a hotele i turistička naselja iznad 50%,
- Doseći minimalno 100 EUR prosječne potrošnje po noćenju,
- Ostvariti ukupan godišnji prihod od turizma u 2025. između 2,5 i 3 milijarde EUR.

U Istri je turizam sve traženiji zbog jedinstvene ponude i visoke kvalitete usluga/proizvoda, materijalne i nematerijalne vrijednosti te doživljaja koje nudi. Prirodna sredina, krajolik, tradicija, običaji, gastronomija, autohtoni proizvodi, odmor, sport i rekreacija na otvorenom predstavljaju razlog visoke posjećenosti Istre.

Osim razvoja turizma u sezoni, odnosno, u ljetnim mjesecima, prioritet za razvoj moraju imati i drugi oblici koji će upotpuniti turističku ponudu drugim sadržajima čime će turističku destinaciju učiniti atraktivnijom, produljujući joj time pred ili post sezonu. Upravo jedan od tih segmenta je sportski turizam, koji nudi različiti spektar aktivnosti

koje se mogu odvijati u zatvorenim ili otvorenim prostorima. Istra nudi mnogobrojne aktivnosti i mogućnost bavljenja sportom, od pješaćenja (pješačke staze, prirodni parkovi, *fitness* staze), jahanja, motoriziranih tura (sva terenska vozila, motocikli), *fitness* treninga, zdravstvenih pogodnosti, ribolova, plivanja, tenisa, golfa, spuštanja i penjanja po stijenama, vodenih sportova, do adrenalinskih parkova i pustolovnih aktivnosti.

Prema Strategiji razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, pustolovni i sportski turizam, golf te cikloturizam svrstani su u značajnije tržišne segmente. Sportski i pustolovni turizam spadaju u brzo rastuću grupu turističkih proizvoda s rastom od 30% godišnje. Iz ovih podataka može se zaključiti kako Istra ima mogućnost daljnjeg rasta u sportskom turizmu, iz razloga što ima dobro uređene biciklističke staze, ima golf terene i nudi razne aktivnosti avanturističkog turizma, uz dobru promociju i marketing moći će postići pozitivne rezultate u sezoni, ali i izvan glavne sezone.

„Turizam ima mogućnost, ali i zadaću da potakne oporavak, regenerira, revitalizira turista koji je došao na odmor. Sport i rekreacija čine aktivnu komponentu turizma koji turističkim krajolikom, pod povoljnim utjecajem ambijenta, rasterećuje organizam od svakodnevnih napora dajući novu dimenziju kvalitete boravka s pomoću novih doživljaja“ (Bartoluci et al. 20017:96).

Prema *Institutu za turizam*, u Zagrebu je 2014. godine provedeno istraživanje o stavovima i potrošnji turista u Hrvatskoj. Zaključeno je da se turisti koji posjećuju Istarsku županiju najčešće bave sljedećim sportsko-rekreacijskim aktivnostima:

- plivanje 99 %,
- šetnje u prirodi i pješaćenje 82,5 %,
- ronjenje 20,6 %,
- sportovi na vodi (jedrenje, jedrenje na dasci, skijanje na vodi) 23,2 %,
- vožnja biciklom 45,3 %,
- tenis 24,4 %,
- avanturistički sportovi 10,9 %,
- planinarenje 10,4 %,

- golf 9,8 %,
- jahanje 6,60 %.

Kao što je vidljivo, najveći postotak turista u Istri bavi se plivanjem, pješaćenjem i biciklizmom. U narednom su tekstu nabrojane i opisane biciklističke i pješačke staze u Istri.

Na području Istre označeno je oko 125 biciklističkih staza koje su podijeljene u sedam zona (Prema *Istria bike* - www.istria-bike.com 02.10.2019.):

- ZONA 1: označena je standardiziranim oznakama od 1-99 te obuhvaća područje Savudrija-Umag-Buje-Brtonigla-Grožnjan-Opatlj;
- ZONA 2: označena je oznakama od 101-199 te obuhvaća područje Tar-Poreč-Funtana-Vrsar-Vižinada-Kaštelir-Višnjan-Sv.Lovreč;
- ZONA 3: označena oznakama od 201-299 te obuhvaća područje Rovinj-Bale-Kanfanar;
- ZONA 4: označena je oznakama od 301-399 te obuhvaća područje Vodnjan-Fažana-Pula-Medulin-Ližnjan-Šišan-Marčana;
- ZONA 5: označena je standardiziranim oznakama od 401-499 te obuhvaća područje Labin-Raša-Nedešćina-Kršan;
- ZONA 6: označena oznakama od 501-599 te obuhvaća područje Buzet-Lanišće-Lupoglav;
- ZONA 7: označena oznakama od 601-699 te obuhvaća područje Pazin-Motovun-Karojba-Tinjan-Sv.Petar-Žminj-Barban-Gračišće-Pićan-Cerovlje-Svetvinčenat.

Postoji trideset i šest dobro uređenih pješačkih staza u Istri (Prema *Službenom turističkom portalu Istre* - www.istra.hr 02.10. 2019.):

- *Park prirode Učka i okolica*: ima tri pješačke staze, odnosno, pješačku stazu Vela Draga, pješačku stazu Korita i poučnu stazu Plas-Park Prirode Učka;
- *Poreč i okolica*: sportsko-rekreacijska zona (Poreč-hotel Materada), prirodna obala (Materada-Červar Porat-Červar-Materada), lagune (Plava Laguna-Zelena Laguna), hladovina borova (Poreč-Plava Laguna), Lanteronom do

Lanterne (kružno oko poluotoka Lanterna), stari grad (obilazak gradske jezgre Poreča), uz antičke vile (Červar Porat-Vabriga-Červar Porat), od ulike do ulja (Lanterna- Vabriga-Tar-Lanterna);

- *Pješačka staza Parenzana*;
- *Brtonigla i okolica*: pješačka staza Sveti Zenon;
- *Vrsar i okolica*: pješačka staza Funtana-Vrsar;
- *Vižinada i okolica*: pješačka staza Prsten Sv.Tome, pješačka staza Srce Vižinade;
- *Višnjan i okolica*: pješačka staza Venecijanskog lava;
- *Buzet i okolica*: pješačka staza Semić-Brest-Semić (Lupoglav), pješačka staza Buzet-Kotli-Hum-Buzet, pješačko-planinarska staza Buzet-Raspadalica-Brest;
- *Pazin i okolica*: pješačka staza Sv.Šimuna-Gračišće, pješačka staza Pazin-Beram, pješačka staza suhozida-Kringa, pješačka staza Grdoselo-Zelengrad, poučno pješačka staza Pazinska jama;
- *Labin i okolica*: pješačka staza Labin-Rabac-Prklog, pješačka staza Svetog Flora-Legenda o Zlatu;
- *Pula i okolica*: ove staze prolaze šumom (park-šuma Šijana, Valdebek, Valmadam) i uz more (Stoja, Lungomare, Pješćana uvala).

Iz navedenih podataka može se uočiti kako je Istra usmjerila svoj sportski turizam na ovu vrstu aktivnosti koja se može provoditi tijekom cijele godine.

4.1. Elementi razvoja sportskog turizma

Da bi se sportski turizam mogao razvijati i uopće postojati, određena turistička destinacija mora posjedovati osnovne elemente koji će omogućiti razvoj turizma. U Istri elementi razvoja su prirodni elementi, geografski elementi, smještajni kapaciteti, prometna infrastruktura i povezanost s drugim gradovima, opremljenost raznovrsnim igralištima, dvoranama, centrima, te ostalim objektima i servisima potrebnim za kvalitetnu sportsku ponudu.

„Krajoлик jest i ostaje jedan od najvažnijih, a mnogi kažu čak najvažniji element turističke ponude. Mnoga istraživanja potvrđuju da gosti najviši prioritet daju krajoлиku

kao „elementu ponude“, kako pri izboru destinacije tako i pri vrednovanju“ (Müller, 2004:91).

Istra predstavlja turističku regiju prikladnu za razvoj sportskog i rekreacijskog turizma, koja će zahvaljujući svom krajoliku, prirodnom bogatstvu, ljepotama, resursima, dodatnim ulaganjima i razini tehnologije moći podizati postojeću kvalitetu usluge te time zadovoljiti potrebe turista u skladu s današnjim trendovima i promjenjivom okolinom.

4.1.1. Prirodni i geografski elementi

Prirodni elementi imaju bitnu ulogu jer oni, zapravo, predstavljaju temelj za potencijalni razvoj. Ugodna sredozemna klima i bogatstvo prirodne baštine, omogućile su razvoj turizma čineći Istru idealnom destinacijom za bavljenje sportsko-rekreacijskim aktivnostima u svim godišnjim dobima.

Najpoznatija i najznačajnija prirodna baština Istre jest *Nacionalni park Brijuni*, otočje na Jadranskom moru koje se nalazi kilometar zapadno od istarske obale, nasuprot mjestu Fažana. Sastoji se od četrnaest otoka i otočića, najveća dva otoka su Veliki Brijun i Mali Brijun, a manji su Sveti Marko, Gaz, Okrugljak, Šupin, Šupinić, Galija, Grunj, Vanga, Madona, Vrsar, Kozada i Sveti Jerolim. Zahvaljujući svojoj razvedenoj obali, povijesti, raznovrsnoj flori i fauni, Brijuni su 27. listopada 1983. godine proglašeni nacionalnim parkom i spadaju u omiljenu turističku destinaciju Istre.

Odlično su mjesto za bavljenje sportsko-rekreacijskim aktivnostima kao što su hodanje, plivanje, ronjenje, biciklizam, golf, tenis te sudjelovanje u berbi maslina. Ronjenje je u brijunskom akvatoriju službeno dozvoljeno od 2001. godine, a posebna se pažnja posvećuje organizaciji ronilačkih ekspedicija kako bi se očuvala prirodna ravnoteža. Na raspolaganju su tri lokacije za ronjenje: Sveti Jerolim, Peneda i Grunj.

Brijunsko je igralište za golf poznato kao jedno od ekološki najosviještenijih u okolini. Početkom 20. stoljeća brijunsko golf igralište postalo je elitno okupljalište aristokracije i šampiona golfa iz cijeloga svijeta te prvi svjetski golf-resort. Danas je pristupačno

svim igračima golfa, amaterima i rekreativcima te profesionalnim igračima (cf prilog IV. Cjenik za golf na NP Brijuni). Na Brijunima postoji i sportska ponuda; golf akademija, namijenjena svima onima koji žele naučiti igrati ovaj sport. Osim *team buildinga* postoji mogućnost davanja i individualnih lekcija (cf prilog V. Cjenik za golf akademiju na NP Brijuni).

Jedinstven položaj i atmosfera zasigurno su neke od najvažnijih prednosti koje privlače igrače golfa iz cijeloga svijeta. Na Brijunima je, zahvaljujući izvrsnoj mikroklimi golf moguće igrati, gotovo, tijekom cijele godine, što nije slučaj za većinu golf igrališta Europe (Prema Nacionalnom parku Brijuni - www.np-brijuni.hr 05.10.2019.).

Druga važna prirodna atrakcija jesu *Donji Kamenjak i Medulinski arhipelag* koji se nalaze na krajnjem jugu istarskog poluotoka, udaljeni oko desetak kilometara od Pule. Zaštićeno je područje od 1996. godine, svojim prirodnim krajolikom privlači brojne turiste sa svih strana svijeta, i to tijekom cijele godine. Brigu o Kamenjaku vodi Javna ustanova za zaštitu prirodnih vrijednosti u općini Medulin „Kamenjak“ (JU Kamenjak). Ovdje se nalazi bogata flora i fauna, obalni dio čini više od trideset uvala, ima još i jedanaest nenastanjenih otočića te otočić Porer na kojem se nalazi svjetionik.

Kamenjak je valjani primjer idealnog područja za aktivni odmor. Nudi široki spektar sporta i aktivnosti kojima se turisti mogu baviti, od šetnji, vožnje biciklima do *kayaka*, *surfanja*, *paintball-a*, ronjenja, itd. Također imaju i sportski centar koji se nalazi u uvali Školjić u kojoj turisti mogu koristiti teren za nogomet na pijesku, stolove za stolni tenis, badminton ili mogu igrati šah (Prema Javnoj ustanovi Kamenjak - www.kamenjak.hr 06.10.2019.).

Neke od aktivnosti koje JU Kamenjak preporučuje:

- šetanje stazom dinosaura i razgledavanje jednog od rijetkih nalazišta fosiliziranih otisaka stopa dinosaura starih 98 milijuna godina na rtu Grakalovac;

- šetanje edukacijsko-poučno stazom i upoznavanje s prirodnim vrijednostima Kamenjaka;
- šetanje osjetilno-didaktičnom šetnicom Gradina na Gornjem Kamenjaku koja je prilagođena slijepim i slabovidnim osobama;
- provođenje aktivnog odmora koristeći sportske sadržaje: *trim* stazu u uvali Pinižule, sportski centar Školjić i *Windsurf* station Školjić;
- vožnja biciklističkom stazom *Orhideja* i razgledavanje cijelog obalnog područja (dužina staze 12 km);
- plivanje u Jadranskom moru te otkrivanje brojnih skrivenih uvala;
- ronjenje.

Biciklističke staze Kamenjaka spadaju među najpopularnije staze u Istri. Na obali prolaze razne staze koje otkrivaju svu ljepotu Kamenjaka, od travnjaka, šuma, morske obale i prekrasnih pejzaža. Osim stazom uz obalu, biciklom se može voziti i glavnom cestom. Svakog se proljeća održava međunarodno natjecanje u brdskom biciklizmu *Kamenjak Rocky Trail*. Zanimljiva je i *Full Moon* biciklijada koja se održava tijekom ljetnih mjeseci i to noću u vrijeme punog mjeseca.

Što se morskih sportova tiče, turisti mogu unajmiti *kayak* i obići otoke medulinskog arhipelaga. Kamenjak je jedna od omiljenih destinacija za surfere, *windsurfing* je također vrlo prakticiran; odnosi se na kombinaciju surfa i jedrenja. Novi trend koji turisti mogu isprobati je *SUP*, točnije *stand up paddle* koji se odnosi na varijaciju surfa. Osoba stoji na dasci koja je slična dasci za surfanje te je pokreće uz pomoć vesla.

Na sljedećoj je slici prikazano kako izgleda *stand up paddle* sport na rtu Kamenjaku. Turisti osim na otvorenom moru mogu uživati u istraživanju sakrivenih prirodnih bogatstva u opuštenoj atmosferi i predivnom pogledu. Interes za ovim sportom je u porastu zadnjih godina na globalnoj razini te predstavlja trend među suvremenim turistima.

Slika 6. *Sup* na Kamenjaku

Izvor: Javna ustanova Kamenjak - www.kamenjak.hr (06.10.2019.)

Poznato mjesto po svojim prirodnim karakteristikama i uvjetima koje je također omogućilo razvoj turizma i sportskog turizma, jest *Park prirode Učka*, koji se nalazi na planinskom masivu Učke, u blizini grada Rijeke. Proglašen je zaštićenim područjem 1999. godine. Obuhvaća površinu od 160 četvornih kilometara, dok blizina mora pogoduje specifičnoj klimi i raznolikoj vegetaciji.

U Parku prirode Učka odvijaju se i potiču svi oblici sporta i rekreacije koji ne ugrožavaju prirodu i okolinu parka. Neke sportsko-rekreacijske aktivnosti imaju dugu tradiciju, a danas se promoviraju i neki novi oblici rekreacije u prirodi. Takve aktivnosti nazivaju se *Učka outdoor*. Javna ustanova parka prirode kreirala je i razradila ovaj program koji se sastoji od organiziranih i nadziranih oblika sporta i rekreacije kojima se turisti mogu baviti tijekom posjete parku. U tim aktivnostima nabrajaju se planinarenje, alpinizam, speleologija, biciklizam, brdski biciklizam, slobodno letenje, sportska natjecanja i utrke.

Najpoznatija planinarska odredišta u PP Učka su: Vojak, Suhi vrh, Veli Planik, Korita i Sisol. Stijene Vele drage odigrale su važnu ulogu u razvoju alpinizma na Učki, a danas je ova meta međunarodno prepoznata kao jedno od najatraktivnijih penjališta Hrvatske, posjećena je tijekom cijele godine te ima 62 penjačka smjera. Što se speleologije tiče većina poznatih speleoloških objekata su tipični krški ponori, što

znači da je za njihovo posjećivanje potrebna adekvatna oprema, spremnost, vještina i dozvola od strane parka. Postoji osam staza za brdski biciklizam, ukupne dužine 180 kilometara koje prolaze različitim krajolicima. Dostupne su svima, rekreativcima i profesionalcima jer su različitih težina.

Slika 7. Staze za brdski biciklizam na *PP Učka*

IME	POZICIJA	DUŽINA	TEŽINA
STAZA 1.	Istočni obronci Učke	15,3 km	lagano
STAZA 2.	Istočni obronci Učke	15,3 km	lagano
STAZA 3.	Čičarija	12 km	lagano
STAZA 4.	Zapadni obronci Učke	17 km	srednje
STAZA 5.	Vrh Učke	14 km	srednje
STAZA 6.	Istočni obronci Učke i Čičarije	25,7 km	teško
STAZA 7.	Zapadni obronci Učke i Čičarije	25 km	teško
STAZA 8.	Istočni obronci Učke i Čičarije	52 km	teško

Izvor: Park prirode Učka - www.pp-ucka.hr (05.10.2019.)

Na slici je prikazan popis staza za brdski biciklizam na *PP Učka*, njihova lokacija, dužina u kilometrima i težina staze. Navedeni podaci služe kao pomoć turistima pri izboru staze.

Nadalje, i slobodno letenje privlači mnoge profesionalce te se na Učki održavaju razna domaća i međunarodna natjecanja. Na području Parka nalazi se registrirano letjelište *Učka* s uzletištim na lokacijama Vojak i Brgud. Ovdje se također događaju razna sportska natjecanja i utrke kao što su primjerice *100 milja Istre* koja se odnosi na međunarodnu *ultratrail* utrku, *Učka trail*, *MTB Učka Maraton*, *Brdska utrka Učka vertical* i *Giro di Marunda* (Prema Parku prirode Učka - www.pp-ucka.hr 05.10.2019.).

Geografski elementi predstavljaju jednu od najvažnijih komparativnih prednosti Istre, povoljan geografski položaj, blizina velikih emitivnih zemalja kao što su Italija, Njemačka i Austrija, znatno utječu na turizam Istre, ali i cijele Hrvatske.

Prema Škorić (2008) oko 70% međunarodnih turista u Hrvatsku dolazi automobilom, to znači da blizina ovakvih emitivnih zemalja pozitivno utječe na razvoj Istre kao turističke destinacije, ali zato zauzvrat turiste mora dočekati kvalitetna prometna infrastruktura, prometna povezanost Istre s drugim regijama Hrvatske, zračna luka i

marine, koje će dozvoliti turistima lakši transfer i mogućnost pristupanja svim mjestima Istre, ali i šire.

Istarska županija ima autocestu Istarski ipsilon, koja povezuje sve dijelove regije, od grada Pule, Tunela Učke do Slovenske granice. Zračna luka Pula ima, osim linija s drugim gradovima Hrvatske (Dubrovnik, Zadar i Zagreb), i linije s Ujedinjenim Kraljevstvom, Norveškom, Srbijom, Njemačkom, Škotskom, Nizozemskom, Švicarskom te Rusijom tijekom ljetnih mjeseci. Ove dvije vrste prometa zasigurno su u Istri najkorištenije i najefikasnije.

4.1.2. Smještajni kapaciteti

Smještajni kapaciteti uključuju sve receptivne činitelje turističke destinacije koji obuhvaćaju lepezu smještajnih objekata, koji se međusobno razlikuju po kapacitetu, obliku smještaja i dodatnim uslugama koje nude. Predstavljaju temelj za razvoj, a obuhvaćaju hotele, turistička naselja, kampove, privatni smještaj, itd.

Prema Master planu turizma Istarske županije 2015.-2025. godine u smještajnim kapacitetima Istre dominira privatni smještaj i smještaj u kampovima. Zatim slijede hoteli i turistička naselja. Na području Istre posluju razne turističke kompanije kao što su: Plava laguna, Aminess, Valamar Riviera, Maistra i Arena Hospitality Group. Kroz ponudu sportskog turizma tijekom cijele bi se godine utjecalo na veću iskorištenost kapaciteta svih objekata, bilo privatnih ili javnih.

Veću bi profitabilnost iznajmljivačima smještajnih kapaciteta donosila specijalizacija objekta za određenu skupinu potrošača, odnosno, prilagođenost smještajnih kapaciteta posebno ciljanim grupama, primjerice alpinistima, biciklistima, i sl. Ovo bi rješenje moglo koristiti iznajmljivačima jer bi povećalo broj rezervacija, a isto bi tako išlo u korist ostalim zainteresiranim skupinama jer bi moglo utjecati na produljenje sezone. U Istri, kao i u cijeloj Hrvatskoj, povećao se broj turista koji dolaze u zemlju zbog cikloturizma. Tim je saznanjima dobar dio privatnih iznajmljivača već počeo prilagođavati svoje objekte za bicikliste. Idealni smještajni objekti za bicikliste su hosteli i apartmani, jer oni ponajviše dolaze u grupama. Uz sam smještaj, poželjno bi

bilo da objekt bude opremljen dodatnim prostorijama koje će omogućiti biciklistima lakši i ugodniji boravak u lokaciji.

Cikloturizam je nova grana turizma i relativno novi segment turizma koji privlači u Istru domaće, ali i inozemne turiste. Preciznije; odnosi se na rekreativce koji vole aktivnost, zdravi život i boravak u prirodi. Oni mogu iznajmiti bicikle u turističkoj destinaciji, koristiti svoje bicikle u destinaciju ili koristiti bicikl kao glavno prijevozno sredstvo. Neke od najznačajnijih destinacija u kojima se odvija cikloturizam su Francuska, Velika Britanija i Austrija.

Kao što je gore spomenuto, za odvijanje cikloturizma osim sigurnih cesta i označenosti ruta bitna je i prilagođenost smještajnih kapaciteta zahtjevima gosta, točnije, cikloturista. Neki prijedlozi ponude jesu: prihvatiti goste i za jednu noć, opremljenost objekta sigurnim prostorijama u kojima će gosti ostaviti bicikle pod ključ, prostor za pranje i sušenje rublja, prostor za odlaganje i vješanje opreme, prostor za sušenje biciklističke opreme, za popravke ili sanacije na biciklima, usluga doručka ili kuhinja za pripremanje hrane, info punkt za prodaju ili podjelu karata regije, rute za biciklizam i sl., raspored vožnje autobusa, vlaka, letke s raznim informacijama o destinaciji, radnom vremenu i telefonskim brojevima najbližih mehaničara te ostalih potrebnih usluga i ustanova. Također i sami iznajmljivači mogu osmišljavati vlastite dodatne ponude koje će privući turiste k njima, to mogu biti transfer prtljage iz prijašnjeg smještajnog objekta u sljedeći objekt, prijedlog inovativnih i kreativnih biciklističkih ruta, mogućnost raspolaganja glavnim rezervnim dijelovima kao što su primjerice gume i zračnice.

Potrebe turista u stalnoj su promjeni jer su neprestano u potrazi za nečim novim, nečim što je prilagođeno njihovim potrebama, stoga će najviše uspjeti oni ponuđači smještaja koji će se fokusirati prema određenim segmentima turizma. Uspješan prijedlog može biti i *brendiranje* objekata čime će se povećati prepoznatljivost objekta, ali i destinacije kao i njegova konkurentnost.

Istra Bike&Bed je projekt; točnije sustav smještajnih objekata specijaliziranih za prihvrat biciklista tj. cikloturista. Za ovakvu vrstu usluge nužno je pružiti specifične usluge koje takva vrsta gostiju traži. Sustav se povezuje sa svim ostalim uslugama

koje se u Istri pružaju biciklistima, primjerice: staze, biciklistički vodiči, pružanje strukovnih usluga poput najma, servisa, prijevoza, sudjelovanje na manifestacijama i sl. Objekti u sustavu *Istra Bike&Bed* redovito se promoviraju putem različitih promotivnih kanala u turističkom sektoru u Istri kao što su *IRTA* odjel *Istra bike & outdoor*, *Istarska županija - Upravni odjel za turizam*, *TZ Istarske županije* s lokalnim turističkim zajednicama, hotelske kompanije i privatni iznajmljivači. Uvrštenje u sustav *Istra Bike&Bed* moguć je svim pružateljima usluge smještaja koji smatraju da mogu zadovoljiti tražene kriterije (Prema Istarskoj razvojnoj turističkoj agenciji *IRTA* d.o.o. - www.irta.hr 07.10.2019.).

Prema *Istria Bike* (www.istria-bike.com) kriteriji koji iznajmljivači moraju zadovoljiti su:

- Informacije (općenite informacije o uslugama u okolici, biciklističkim stazama, dostupnost informativnih materijala te savjeti za planiranje vožnji);
- Biciklistička ponuda okolice, programi i paketi u objektu (ponuda biciklističkih paketa, detaljni opisi i razrađene biciklističke ture, sos telefon, digitalna karta za planiranje izleta);
- Stručno znanje osoblja i usluge biciklističkih vodiča (biciklističko znanje osoblja u objektu, biciklistički vodiči na raspolaganju i organiziranje trodnevnih tura);
- Prostor za bicikle i opremu (izdvojene, dobro osigurane i lako dostupne prostorije za čuvanje bicikala te punjenje baterija za e-bicikle);
- Servis i popravak bicikala (opremljenost alatom, priborom i sredstvima za održavanje, mogućnost prijevoza bicikla do obližnjeg servisa);
- Mogućnost pranja i sušenja odjeće;
- Najam bicikala i kaciga;
- Prijevoz biciklista, bicikala i opreme (prijevoz opreme između iznajmljivača te prijevoz do smještajnog objekta u slučaju kvara bicikla);
- Prehrana prilagođena biciklistima (pojačani obroci, putna hrana, energetske napitke te specifične dijetalne prehrane);
- Dodatna ponuda za bicikliste (mogućnost dogovora oko posljednjeg dana boravka npr. tuš i čuvanje prtljage).

Ulaskom u sustav *Istra Bike&Bed*, iznajmljivačima je dodijeljen certifikat i službena tabla kao dokaz o uvrštenju u sustav. Certifikat vrijedi dvije godine nakon čega je potrebno izvršiti kontrolni pregled.

Prema *Istria Bike* (www.istria-bike.com) smještajni objekti su svrstani u sljedeće kategorije:

- *Istra Bike&Bed* - manji privatni objekti poput apartmana ili kuća za odmor. Imaju manji obim usluga koje pružaju, ali nude osobniji pristup gostima. Ovoj skupini objekata omogućen je ulaz u sve razine kvalitete. Ovo je ujedno i najbrojnija skupina koja olakšava jednu od temeljnih ideja *Istra Bike&Bed* sustava, putovanje gostiju iz dana u dan, uz noćenje svake večeri na drugom mjestu u drugom objektu;
- *Boutique Bike hotels* - mali tzv. obiteljski hoteli. Nude odličnu kombinaciju personaliziranog pristupa gostima i višu kvalitetu usluge, čime su odličan odabir za goste različitog profila;
- *Bike hotels* - hoteli s velikim smještajnim kapacitetima i cijelim nizom usluga koje pružaju svojim gostima. Zbog već postojećeg kadrovskog i infrastrukturnog kapaciteta, od ovakvih se objekata traži viši rang kvalitete i obima usluga. Nalaze se na obali, udaljeniji su od unutrašnjosti Istre, ali zato pružaju provjerene turističke usluge destinacija na moru. Dodatni sadržaji *bike* hotela dopunjuju bazeni, *fitness* dvorane i ostali *wellness* sadržaji, idealni za opuštanje ili dodatne treninge.
- *Bike camps* - locirani na obali i u ruralnim područjima, pružaju usluge koje su uobičajene za privatne smještajne objekte.

Primjeri ovakvih smještajnih objekata u Istri jesu: na području Umaga *Hotel Sol Garden Istra*, *Hotel Sol Umag*, *Villa Badi*, *Hotel Villa Rosetta*, *A Casa* i *Old Barn*; na području Novigrada: *Aminess Maestral Hotel*, *Pansion Kolo* i *Apartmani Daila*; na području Buja: *Hotel La Parenzana*, *B&B al Merlo Olivo*, *Pansion Lovac*; u Brtonigli *Hotel San Rocco* te u Vrsaru *Bike Hotel Pineta*.

Bike Hotel Pineta u Vrsaru odličan je primjer turističke ponude u segmentu specijalizirane smještajne ponude za cikloturiste. Raspolaže s 95 soba i 4 suita,

ispunjava sve definirane kriterije *bike* hotela te stoji na raspolaganju posebnim zahtjevima gosta. Prehrana je prilagođena biciklistima, ali i ostalim sportašima, pripremaju se obroci za vegetarijance i dijabetičare, moguće je zatražiti i pripremu pojačanih obroka, putne hrane ili energetske napitake. Hotel ima *fitness* studio, raspolaže hidromasažnim kupeljima, saunama te različitim masažnim tretmanima. Grad Vrsar i okolica, također, pružaju dodatne mogućnosti za aktivan odmor i sport (Prema Maistra Hospitality Group - www.maistra.com 08.10.2019.).

Svakako je važno da se za daljnji razvoj specijaliziranih objekata istima dodijeli neka oznaka kategorizacije i objedini ih se u projekt, sustav, klaster i sl. radi lakše identifikacije, veće prepoznatljivosti i šire promocije smještajnih objekata.

Uz *Istra Bike&Bed*, još jedna od takvih ideja jest *Bike friendly point*, najnovija inovativna usluga klastera sjeverozapadne Istre namijenjena svim biciklistima. Radi se o posebno opremljenom kutku u ugostiteljskom objektu ili pružatelju usluga smještenog u blizini biciklističke staze koji osigurava niz sadržaja za bicikliste u slučaju potrebe. Ovdje se biciklistu, također, nudi mogućnost da samostalno popravi svoju biciklu korištenjem osnovnog alata i rezervnih dijelova uz sve korisne informacije koje su im namijenjene. Oznaka BFP jamči gostima informativne karte staza i biciklističke brošure, kontakt telefone (servis, transfer, *bike* taxi, hitna pomoć), preuzimanje GPS podataka staza, *Wi-Fi*, mogućnost pranja bicikala (crijevo za vodu, krpe, spužve), parkirni stalak za bicikle, alat i sprejeve za servis bicikala, mogućnost pumpanja guma, zračnice i vanjske gume. Ovi se objekti nalaze na šest lokacija koje uključuju Umag, Brtoniglu, Livade i Buje (Prema Colours of Istria - www.coloursofistria.com 06.10.2019.).

4.1.3. Sportsko-rekreacijska infrastruktura

Sportsko-rekreacijska infrastruktura obuhvaća sve građevine i terene koji su izgrađeni za odvijanje sportskog turizma te služe za bavljenje određenim oblikom sporta ili rekreacije.

Tablica 5. Turistička klasifikacija sportsko-rekreacijskih građevina i terena

Atrakcije	Motiv/aktivnost
Sportsko-rekreacijske građevine i tereni	- sportska rekreacija - zadovoljstvo - nedokoličarski motivi (pripreme sportaša)
Sportsko-rekreacijska igrališta: teniska igrališta, golf igrališta, minigolf i boćališta Ostala igrališta: nogometna, rukometna, odbojkaška, odbojka na pijesku, košarkaška i polivalentna	- sportska rekreacija - priprema sportaša
Sportsko-rekreacijske staze: skijaške staze sa žičarama, staze za skijaško trčanje, biciklističke staze, <i>trim</i> -staze, planinarske i ostale staze	- sportska rekreacija - priprema sportaša
Ostale sportsko-rekreacijske građevine na otvorenom: bazeni za plivanje, klizališta, jahališta, streličarski poligoni, sportski aerodromi i ostale građevine	- sportska rekreacija - priprema sportaša
Sportske dvorane: teniske dvorane, dvorane za boćanje, natkrivena klizališta, natkriveni bazeni, kuglane, natkrivene streljane, dvorane za jahanje, gimnastičke dvorane, višenamjenske dvorane, planinski domovi i skloništa	- sportska rekreacija - priprema sportaša
Sportsko-rekreacijski servisi: iznajmljivanje bicikla, iznajmljivanje čamaca, iznajmljivanje skijaške i sanjkaške opreme, iznajmljivanje konja ili magaraca	- iznajmljivanje sportsko-rekreacijskih rekvizita
Sportsko-rekreacijski centri	- sportska rekreacija - priprema sportaša
Sportski parkovi	- sportska rekreacija - priprema sportaša
Prilagođeni objekti: poletišta zmajara i skakališta <i>bungee-jumpinga</i>	- ekstremne aktivnosti

Izvor: KUŠEN, E. (2002.) Turistička atrakcijska osnova. Zagreb: Institut za turizam. Str.133.

U tablici je prikazana turistička klasifikacija sportsko-rekreacijskih građevina i terena. Sastoji se od dvije kolone, kolona s lijeve strane uključuje atrakcije, odnosno, popis svih sportsko-rekreacijskih građevina i terena koji se dijele u 8 vrsta. S desne se strane za svaku vrstu aktivnost nalazi i motiv korištenja tih građevina i terena, koji može biti sportska rekreacija, zadovoljstvo ili priprema sportaša.

Tenis igrališta vrsta su sportskih objekata koji privlače velik broj turista u Istru, ali i u ostale regije Hrvatske. Dokaz tome je izgrađenost velikog broja teniskih igrališta u svrhu turizma, impozantna teniska infrastruktura te mnogobrojna teniska događanja. Najjače turističke teniske destinacije u Istarskoj županiji su Umag, Novigrad, Poreč i Rovinj u kojima treniraju velikani svjetskog tenisa i amateri. Slijedi analiza Umaga i Novigrada, kao dviju bitnih teniskih destinacija koje nude veliki broj terena.

Umag broji 66 teniskih terena koji se nalaze na izvanrednim lokacijama uz samu obalu, u neposrednoj blizini hotela, vila i apartmana. Igrači mogu birati između 57 zemljanih terena na otvorenom, 4 zemljana u dvorani i 5 betonskih terena. Najatraktivnije lokacije su: *ATP stadion Gorana Ivaniševića* s 4.000 sjedećih mjesta, 13 zemljanih i jednim betonskim terenom u turističkom naselju Stella Maris te *Umag Tennis Academy* s 25 zemljanih i jednim betonskim terenom u turističkom naselju Katoro.

Slika 8. Teniski tereni u Umagu

Lokacija	Broj terena	Zemlja	Beton	Rasvjeta	Buffet	More	Smještajni objekt
Umag Tennis Academy	26	25	1	✓	✓	200m	50m
ATP Stadion Gorana Ivaniševića	14	13	1	✓	✓	10m	200m
TC Punta	11	8	3		✓	300m	100m
Kamp Park Umag	6	6			✓	300m	200m
Savudrija Resort	4	4			✓	100m	100m
Melia Istrian Villas	3	3			✓	100m	100m
Kanegra resort	2	2			✓	300m	300m

Izvor: Colours of Istria – www.coloursofistria.com (09.10.2019.)

Na slici je prikazan popis lokacija svih teniskih terena u Umagu, broj terena u određenoj lokaciji koji su specificirani po vrsti terena (zemlja ili beton), imaju li rasvjetu, buffet te kolika im je udaljenost od mora i od smještajnih objekata.

Novigrad broji 23 zemljanih terena, od kojih se 17 nalazi u blizini *Aminess Maestral Hotela* i *Aminess Laguna Hotela*, 4 je smješteno u Karpinjanu te 2 u kampu *Aminess Park Mareda*. Ovdje se redovito održavaju kampovi i turniri renomiranih domaćih i stranih europskih teniskih škola.

Slika 9. Teniski tereni u Novigradu

Lokacija	Broj terena	Zemlja	Beton	Rasvjeta	Buffet	More	Smještajni objekt
Hotel Maestral	17	17			✓	30m	30m
Karpinjan	4	4		✓	✓	30m	1.200m
TC Punta	2	2			✓	30m	30m

Izvor: Colours of Istria – www.coloursofistria.com (09.10.2019.)

Kao i na prethodnoj slici i ovdje je prikazan popis lokacija svih teniskih terena, ali u ovom slučaju u Novigradu. Naveden je broj terena u određenoj lokaciji, specificirano je radi li se o terenu od zemlje ili betona, ima li rasvjete, buffet, kolika je udaljenost od mora i od smještajnih objekata.

„Dok su teniski tereni namijenjeni širokoj turističkoj bazi, golf igrališta privlače samo određenu, malobrojnu i odabranu vrstu korisnika, ali istodobno i kvalitetno upotpunjuju turistički proizvod svake zemlje“ (Kušen, 2002:133).

Važno je naglasiti kako Istra ima potencijal postati novom golf destinacijom Hrvatske, stoga je predloženo da se u Istri izgradi više od deset novih golf terena. U Savudriji se nalazi *Golf Club Adriatic*, profesionalni natjecateljski golf teren s 18 rupa. Navedeni je golf teren jedan od ukupna tri terena takve vrste u Hrvatskoj. Teren nije nimalo lagan, igraču je u prosjeku potrebno četiri sata da ga prijeđe. Maksimalna dužina terena iznosi 6.360 metara te je namijenjen profesionalcima. Rekreativcima ili početnicima stoji na raspolaganju kraći teren veličine 4.690 metara.

Slika 10. Panorama Golf Cluba Adriatic

Izvor: Golf igralište Adriatic - www.golf-adriatic.com (09.10.2019.)

Kao što je vidljivo sa slike, Golf Club Adriatic nalazi se na prekasnoj lokaciji, udaljen 300 metara od mora. Nudi pogled na more i okružen je mediteranskom florom (vinovom lozom i maslinicima). Iz navedenog razloga početne točke igrališta nose nazive: Vinograd, Pogled na more, Stablo masline i Romanička crkvica.

U Istri postoji, također, veliki broj nogometnih igrališta, ali i drugih sportskih igrališta. Umag ima ukupno jedanaest nogometnih terena te ima licencirani stadion za sve razine natjecanja. Rovinj raspolaže s ukupno šest nogometnih terena od kojih su dva označena posebnom internacionalnom markom *FIFA Recommended*.

4.2. Ponuda sportskog turizma Istre

Sportsko-rekreacijska ponuda je dinamična, inovativna, u konstantnom razvoju, usmjerena prema novim izazovima te je podložna promjenama. Kvalitetnom ponudom moguće je prevladavati problem sezonskog karaktera regije Istre. Kvaliteta sadržaja podrazumijeva profesionalnost, ozbiljnost i odgovornost u svim segmentima turističke ponude.

Prema Bartoluciju (2007) sportsko-rekreacijska ponuda u turizmu provodi se trima osnovnim oblicima - aktivnostima:

- slobodnim korištenjem prirodnih resursa (atrakcija) i sportskih objekata,
- organizacijskim oblicima sportsko-rekreacijskih aktivnosti,
- programiranim oblicima sportsko-rekreacijske aktivnosti.

Sadržaji i aktivnosti sportsko-rekreacijske ponude čine bitan dio turističke ponude u određenoj turističkoj destinaciji, koju turist bira prema vlastitoj želji, potrebi i mogućnostima. Sadržaji u destinaciji predstavljaju značajan motiv dolaska u određeno mjesto, odnosno, predstavljaju primarni faktor odabira same destinacije. Moraju biti oblikovani prema interesima turista i moraju zadovoljiti njihove potrebe tijekom boravka u destinaciji.

Tablica 5. Sadržaji sportske rekreacije u funkciji oblikovanja sportskog turizma

SADRŽAJI SPORTSKOG TURIZMA			
SLOBODAN IZBOR SPORTSKO-REKREACIJSKIH SADRŽAJA		ORGANIZIRANI OBLICI SPORTSKE REKREACIJE	
- kupanje, plivanje, ronjenje - šetnja, pješaćenje, biciklizam, planinarenje - kuglanje, mali golf, tenis, badminton, stolni tenis - jedrenje, veslanje, jahanje i sl. - nogomet, košarka, odbojka, itd., <i>fitness</i> centar, teretana		- poduke u sportovima - izleti, ture, orijentacijsko kretanje, safari, itd. - sportsko-rekreacijska natjecanja - <i>team-building</i> - organizirano vježbanje, aerobika, vježbanje za postizanje kondicije, vježbe disanja	
PROGRAMIRANA SPORTSKA REKREACIJA	KULTURNO-UMJETNIČKI I ZABAVNI PROGRAM	OBRAZOVNI PROGRAM	
- <i>wellness</i> - medicinski programirani aktivni odmori - programirani aktivni odmori - zdravstveno-preventivni	- glazba, folklor, umjetnost, promatranje, slušanje - sudjelovanje u plesu, glazbi, i sl. - društvene igre	- seminari (prehrana, vježba) - tečajevi - predavanja, okrugli stol, i sl.	

programirani aktivni odmori - ciljani programirani aktivni odmori		
---	--	--

Izvor: ANDRIJAŠEVIĆ, M. i JURAKIĆ, D. (2005.) Konceptija wellnesa u zdravstvenom turizmu. Na *Zdravstveni i lječilišni turizam – metode i programi*. Zagreb: Akademija medicinskih znanosti Hrvatske. Str. 86.

Tablica prikazuje sadržaje sportske rekreacije u funkciji oblikovanja sportskog turizma. Dijeli se u pet grupa koje uključuju razne elemente, točnije aktivnosti i programe koji mogu biti organizirani ili po slobodnom izboru turista. Sve su međusobno povezane i utječu jedna na drugu.

„Trend razvoja suvremenog turizma uključuje velik broj različitih sadržaja među kojima oni sportski osiguravaju aktivni odmor, ali i zabavu koja u konačnici pruža zadovoljstvo u dužem razdoblju“ (Bartoluci et al. 2007:96).

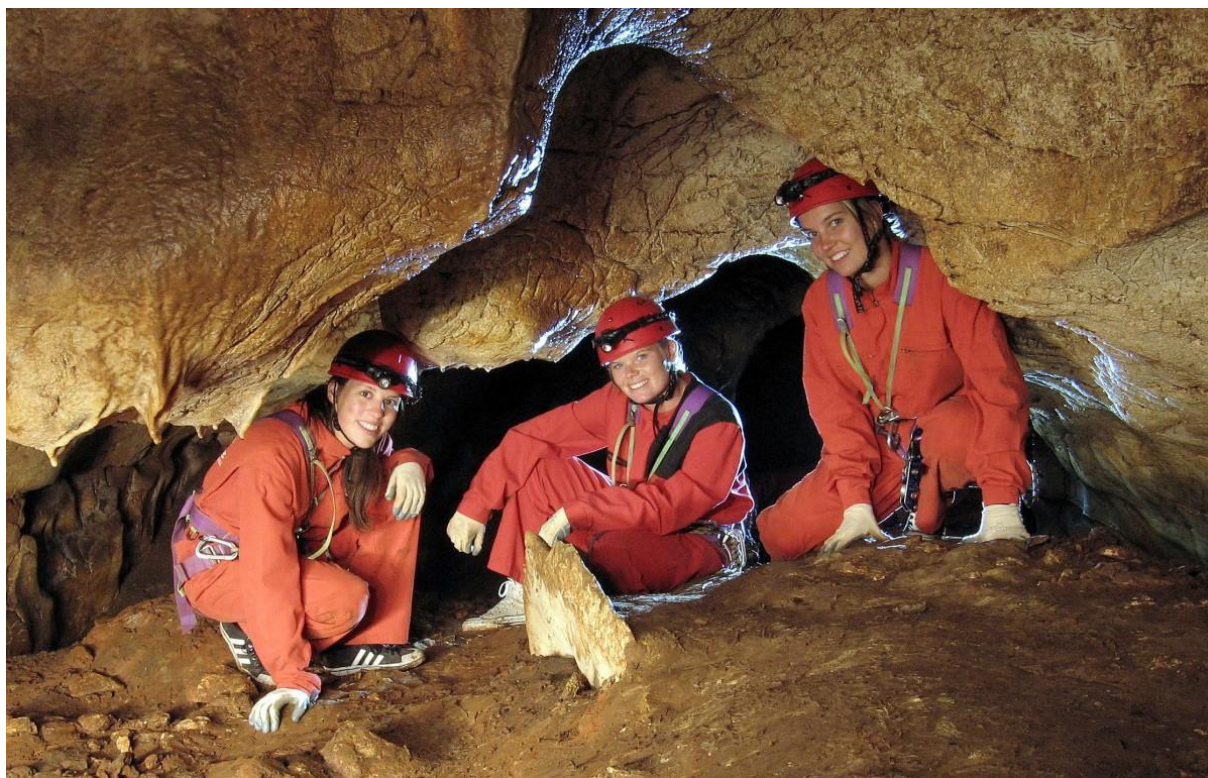
Za detaljniji uvid u sportsko-rekreacijsku ponudu Istre, slijedi analiza sadržaja i aktivnosti sportskog turizma, izrađena prema Službenom turističkom portalu Istre - www.istra.hr (12.10.2019.). U sportsko-rekreacijske ponude ubrajaju se: biciklizam, *trails*, *climbing*, pješačenje, *kayaking*, tenis, golf, jahanje, ronjenje, jedrenje, ribolov, lov, *windsurfing*, *paragliding*, speleoavantura, *go-kart*, *quad*, *paintball* i adrenalinski parkovi.

4.2.1. Sportsko-rekreacijska ponuda na kopnu

Istra nudi ljubiteljima trčanja, hodanja ili planinarenja nekoliko staza koje svojim karakteristikama udovoljavaju potrebama onim posjetiteljima koji preferiraju kraće i laganije staze. Također nudi i nešto zahtjevnije staze u prirodi za aktivnije rekreativce. Staze su smještene u sedam područja: Umag-Novigrad, Poreč, Vrsar-Funtana, Rovinj, Pula-Medulin, Labin-Rabac i središnja Istra. Za biciklizam i pješačenje, nude se, također brojne staze. One za biciklizam raspoređene su u ovih sedam navedenih područja na kojima su postavljene i *e-bike* punionice za električne bicikle. Staza za pješačenje ima znatno više. *Climbing* ili penjanje po umjetnim stijenama moguće je pronaći na četiri lokacije: Pula, Rovinj, Pazin i Buzet.

Za speleoavanturu Istra je odlična destinacija zbog vrste tla prepune podzemnih špilja i jama, gdje se osim prirodnih ljepota nalazi i raznovrsni životinjski i biljni svijet. Neke od njih moguće je obići bez većeg speleološkog znanja i opreme, dok je za veći broj njih ipak neophodno iskustvo i specijalizirana oprema. Dosad je poznato oko 1.500 jama, a svake se godine otkriva desetak novih. Najpoznatije su Pazinska jama i Jama Baredine. Pazinska Jama je zakonom zaštićeni prirodni speleološki objekt i nije turistički uređen. Ture su organizirane u pratnji vodiča speleologa koji turiste najprije upoznaje s osnovnom opremom, načinom kretanja i mogućim preprekama. Podzemni dio staze dug je oko 200 metara završava velikom dvoranom i podzemnim jezerom dužine 80 metara. Unutar speleološkog objekta nalaze se dva manja *zipline*-a kojim se posjetitelji prebacuje na sprud podzemnog jezera. Obilazak traje otprilike tri sata, cijena za odrasle je 190 kuna, a za djecu do 17 godina 150 kuna.

Slika 11. Speleoavantura u Pazinskoj jami

Izvor: Turistička zajednica središnje Istre – www.central-istria.com (12.10.2019.)

Na slici je prikazana speleoavantura u Pazinskoj jami na kojoj je moguće vidjeti kako su za špiljarenje posjetitelji obučeni na adekvatan način, potrebnom speleološkom opremom: zaštitnim odijelom, zaštitnom kacigom sa svjetlom i zaštitnim rukavicama.

U Jami Baredine moguće je također doživjeti speleološku avanturu. Izlet je namijenjen amaterima i traje od 4 do 5 sati. Posjet jami kombinacija je hodanja i penjanja, dok je tura vođena od strane kvalificiranog speleologa. Cijena za odrasle je 390 kuna, a za djecu do 12 godina starosti je 290 kuna. U jamu se posjetitelji spuštaju pomoću užeta na vertikali od 14 metara (cf prilog: Video promo Speleolit - speleo adventure - <https://www.youtube.com/watch?v=e34huD1Q7t0>). Osim jama i spilja, Istra posjeduje i speleološke lokalitete. Među arheološka i paleontološka nalazišta nabrajaju se: Šandalja, Vergotinova, Romualdova pećina, spilja Mramornica i Feštinsko Kraljevstvo.

Teniski se tereni nalaze na dvanaest lokacija: Umag, Novigrad, Poreč, Kaštelir, Vrsar, Funtana, Rovinj, Pula, Medulin, Ližnjan, Pazin i Rabac. Istra raspolaže sa sedam golf terena koji uključuju područje Umaga, Poreča, Pule, Fažane i Tara. Ljubiteljima jahanja nude se razne mogućnosti poput šetnje na konju i poniju, turističke rute po prirodi, škola jahanja za sve uzraste, profesionalni sati preponskog jahanja, smještaj konja (pansion), ujahivanje konja, jahanje individualno ili u grupi, terapijsko jahanje s terapeutom ili bez terapeuta, te razgledavanje farme (konjički klubovi, ranchevi i centri).

Lov je sportski oblik turizma vrlo razvijen u Istri u kojoj se nalazi 46 lovišta i 37 lovačkih društava. Od mjeseca listopada do mjeseca siječnja u svim je lovištima Istre dozvoljen lov na šljuku. Cilj lovnog turizma jest lov divljih životinja poput srna, veprova, jelena, lisica, zečeva, fazana i raznih vrsta ptica. Lovac postaje turist kada izađe izvan svoje matične lovne organizacije te putuje izvan svoje zemlje zbog osvajanja trofeja i stjecanja iskustva.

Paraglidingom se turisti mogu baviti tijekom cijele godine, ako za to postoje povoljni vremenski uvjeti. U sjevernom dijelu Istre postoji deset startnih mjesta, uređena startna i sletna mjesta za sve smjerove vjetera te je omogućen jednostavan pristup vozilu. Letjeti se može samostalno, ako se radi o izučenom letaču, dok je za ostale moguć let u tandemu za koji postoji šest uzletišta: Motovun, Kaštelir, Veli Mlun, Zavoj, Raspadalica i Brest pod Učkom. Cijena iznosi šesto kuna po osobi. Na slici broj 12 moguće je vidjeti kako izgleda *paragliding* u Istri. Uz adrenalin koji pruža, ovaj

sport nudi i predivan pogled nad istarskim ljepotama i krajolicima. U ovome slučaju pogled na Motovun, okružen zelenilom prirode.

Slika 12. *Paragliding* tandem nad Motovunom

Izvor: Paragliding Tandem Istra - www.istraparagliding.com (11.10.2019.)

Za sve ljubitelje motornih vozila postoje organizirane rute sa *quad*-ovima primjerice u središnjoj Istri gdje se nalazi *Central Istria Quad Tours* koji posjetiteljima nudi *quad* avanture kroz šumu. Postoje i *go-kart* lokacije. U Puli se nalazi *kartodrom Green Garden* koji nudi mogućnost treninga u privatnom *kartingu* te mogućnost noćne vožnje. Drugi je Motodrom Poreč koji je često domaćin organiziranih utrka i raznih sportskih događanja. Ovdje se mogu iznajmiti *karting* vozila različitih jačina; ukoliko se radi o grupi tada se može organizirati i utrka. Osim toga, može se unajmiti i staza za vožnju vlastitog *karta* ili drugog motosport vozila.

Sedam je adrenalinskih parkova u regiji: *Adrenalinski park Kringa*, *Sky Fox*, *Jangalooz*, *Medulin*, *Glavani Park*, *Adventure park Pula* i *Zip-line Pazinska jama*. *Zip-line Pazinska jama* sastoji se od četiri linije. Prve dvije linije dugačke su 80 metara, treća linija je duga 220 metara i dostiže brzinu od 40 km/h, četvrta linija je najduža (280 metara), ali i najbrža na kojoj se dostiže brzina od 50 km/h. Posjetiteljima je i

najdraža jer omogućuje uživanje u pogledu na jamu i Kaštel iznad nje. Cijena iznosi 180 kuna (cf prilog VI. Slika *Zip line* – Pazinska jama). Adrenalinski park *Sky Fox* nalazi se kraj Poreča, sadrži 35 različitih vježbi, ima *bike* poligon te ogromni *BigFoot*. Za najhrabrije tu je i *free-fall* sustav - *QuickJump*, skok s visine od 10 metara. Blizu parka nalazi se i Motodrom s *karting* stazom, *Cross&Buggy off-road* staza, *Airsoft laser game* i *paintball*. U ponudi je 5 *zip linea* ukupne dužine 250 metara te velika ljuljačka. Ponuda staza prilagođena je različitim uzrastima, nudi sasvim originalne i neobične aktivnosti poput ljudskog stolnog nogometa ili nogobiljara. Cijena za odrasle je 220 kuna (cf prilog: Video promo *Adventure park Sky Fox Poreč* - <https://skyfox-porec.com/hr/multimedija/>). *Adventure park* Pula nudi 30 uzbudljivih i zabavnih elementa na poligonu za djecu i odrasle te 80-metarski *zip line*. *Adrenalinski park Medulin* nudi visinski poligon na stablima, *zip-line* (150 m) postavljen uzduž gotovo cijelog parka, spust unutar velike *zorbing* lopte, *zorbing* nogomet, nadmetanje u *paintballu* ili streličarstvu te vožnju *quad* i *buggy* vozilima. Također postoji i više lokacija za *paintball* koje se nalaze na području Umaga, Poreča i Pule te su se u zadnjih pet godina otvorila dva vodena parka: *Istralandia* u Brtonigli i *Aquacolors* u Poreču. *Aquapark Istralandia* kao višestruko nagrađivani *aquapark* u 2017. godini prema ocjeni *Tripadvisor-a* uvršten je na 2. mjesto najboljih vodenih parkova u Europi i na 6. mjesto u kategoriji najboljih vodenih parkova na svijetu, što *Istralandiju* čini zanimljivom destinacijom svim uzrastima (Prema Službenom turističkom portalu Istre - www.istra.hr 13.10.2019.).

4.2.2. Sportsko-rekreacijska ponuda na vodi

Kayakom se turisti mogu baviti diljem cijele istarske obale. Postoji nekoliko ponuđača takvih usluga. Jedan je *Istra Kayak* koji se nalazi u Premanturi kod Pule, organizira izlete *kayakom* na području Pule i Premanture uz vodstvo certificiranih vodiča na talijanskom, engleskom, hrvatskom i njemačkom jeziku. Izleti uključuju plivanje i ronjenje s maskama, a polaznicima tura nudi se besplatan prijevoz iz Pule do Kamenjaka. Drugi primjer je *Puls events*, organizira *kayak* turu, ronjenje i istraživanje morskih špilja na pulskom priobalju (cf prilog VII. Slika *Kayak tura - Puls events*). Tura traje oko 3 sata, kreće od Galebovih stijena, odnosno iz špilje gdje se roni s maskama i podvodnim svjetlima; sve bilježi kamerama.

Turističko ronjenje obavlja se isključivo u okviru i pod nadzorom ronilačkog centra koji je ovlašten i osposobljen za rekreativno-turističko ronjenje. Zone ronjenja s posebnom dozvolom uključuju svi nacionalni parkovi (NP Brijuni) i sve zone koje su pod zaštitom *Ministarstva kulture*. Svim ronionicima dostupne su razne ture, jedna od njih je tura *Potonuli brodovi* u kojoj se istražuju upravo potonuli brodovi, oni se nalaze na raznim lokacijama istarskog mora (cf prilog VIII. Karta potonulih brodova Istre), tura *reefovi*, itd. Postoji sveukupno 27 ronilačkih centara koji nude tečajeve, ture, škole ronjenja i razne dodatne usluge.

Slika 13. Tura ronjenja *Potonuli brodovi*

Izvor: Colours of Istria Blog - www.blog.coloursofistria.com (13.10.2019.)

Tečaj probnog ronjenja *Discovery* započinje teorijskim predavanjem kojim se zainteresirane uči osnovama disanja i boravka pod vodom. Upoznaje ih se s ronilačkom opremom i načinom ronjenja. Potom slijedi ronjenje, uz obaveznu pratnju instruktora ili voditelja ronjenja. Tečaj traje dva sata i na njega se mogu prijaviti sve osobe starije od deset godina. Nakon probnog tečaja slijedi početni tečaj prve kategorije koji se sastoji od dva dijela. Kreće se s teorijskim djelom za koji se dobiva potreban didaktički materijal, a onda počinje praktični dio tijekom kojeg se provode vježbe u vodi, a roni se od dvanaest do dvadeset metara dubine. Pri završetku dobiva se međunarodni certifikat kojim se stječe naziv *Ronilac prve kategorije*. Tečaj traje četiri do pet dana, minimalna dobna granica je od 10 do 14 godina starosti.

Treći se tečaj odnosi na napredni tečaj ronjenja putem kojeg se ronionci mogu specijalizirati za nove i korisne vještine (dubinsko ronjenje, podvodna navigacija, snimanje podvodnih fotografija, *multi-level* ronjenje, noćno ronjenje i ronjenje s računalom). Tečaj traje dva do tri dana. Teorijski dio uključuje predavanja, gledanje filmova i rasprave, dok praktični dio čini pet urona na otvorenom moru. Dobna granica polaznika je između 10 i 15 godina, ovisno o ronilačkom centru. Dubinsko ronjenje i podvodna navigacija obavezni su uvjet pohađanja tečaja, a sve ostale ronilačke specijalnosti biraju polaznici. S položenim tečajem stječe se naziv ronionca kategorije *PADI Advanced Open Water Diver*. Ronjenje u Istri organizirano je na više lokacija diljem obale.

Postoje tri jedriličarska kluba. *Jedriličarski klub Umag* ima u ponudi *windsurf*, *kitesurf*, školu jedrenja i *sup surfing*. *Jedriličarski klub Clivo* provodi sportske i rekreativne aktivnosti tijekom cijele godine na području uvale Kuje. Stručnu ekipu čine vrhunski treneri s dugogodišnjim jedriličarskim iskustvom. Glavne aktivnosti kluba su: škola jedrenja za djecu, škola jedrenja za odrasle, rad s natjecateljima raznih klasa (*optimist*, *laser radial*, *laser standard*), organizacija trening kampova, raznih sportskih edukacija i rekreacijsko jedrenje za sve članove kluba. *Jedriličarski klub Kvarner* organizira tijekom cijele godine aktivnosti i programe za natjecateljsku ekipu, rekreativna jedrenja na klupskom krstašu i krstašima u privatnom vlasništvu članova, redoviti odlasci na natjecanja duž cijele jadranske obale, organiziraju manifestacije i regate, tečajeve za djecu i odrasle te održavaju plovila i prostorije kluba.

Ribolov se dijeli na morski i slatkovodni. Za bavljenje rekreacijskim i sportskim ribolovom u Istri, kao i u Hrvatskoj, potrebna je dozvola koja se izdaje za sportsko udičarenje, ručno udičarenje, ribolov parangalima do 150 udica, za lov na tunu i slične velike ribe te za ribolov s podvodnom puškom. Sve se dozvole mogu izdati i kupiti u područnim jedinicama Ministarstva i kod ovlaštenika za prodaju (u turističkim agencijama te elektronskim putem preko stranica *Ministarstva poljoprivrede, ribarstva i ruralnog razvoja*). Zakonom su definirana točno određena razdoblja lovostaja riba, rakova i školjaka te se ribolovni turisti moraju pridržavati zakona.

Windsurfing nudi tečajeve (probni, standardni, produženi, individualni, grupni, za djecu i zabavni), najam opreme i čuvanje opreme. Jedna od najatraktivnijih i

najtraženijih aktivnosti je *Sup* tura rovinjskim arhipelagom, koja može biti individualna ili grupna. *Sup* je sport koji se sve češće prakticira, ne samo na moru nego i na jezerima. Postoji više verzije *sup*-a, jedna od njih je *sup&yoga* koja predstavlja spoj rekreacije, uživanja na otvorenom u miru i relaksaciji koju pruža yoga (Prema Službenom turističkom portalu Istre - www.istra.hr 13.10.2019.).

4.3. Važnost manifestacija sportskog turizma

U te manifestacije spadaju sve aktivnosti i događaji koji se izlažu javnosti i mogu biti namijenjene užoj ili široj skupini ljudi. Svaka manifestacija ima svoju glavnu temu i sadržaj kojim označava vrstu manifestacije (sportska, kulturna, gastronomska, zdravstvena, vjerska i ostale manifestacije).

Manifestacije svakako mogu utjecati na odabir određene destinacije, jer predstavljaju dodatni sadržaj ili element turističke ponude u destinaciji. One mogu utjecati na privlačnost destinacije te isto tako mogu predstavljati komparativnu prednost destinacije koja će određeno mjesto učiniti zanimljivijim i privlačnijim od drugih.

Prema Gržinić (2014) organizacijom različitih manifestacija smanjuje se izolacija određenog područja, grada, zajednica, također se povećava ponos lokalnog stanovništva i potiče edukacija o lokalnoj jedinstvenosti.

Da bi se upotpunila turistička ponuda svakako su od izuzetne važnosti manifestacije svih vrsta kao i sportsko-rekreacijskog tipa koje su sve traženije među suvremenim turistima.

„Sportska događanja održavaju se u svim mjestima, gradovima, pokrajinama i državama u zemlji te privlače vrhunske sportaše iz cijelog svijeta. Tenis, golf, *baseball*, nogomet, košarka, skijaški spust i automobilske utrke samo su neki primjeri“ (Carlos i Der Wagen 2008:11).

One čine ponudu bogatijom te uz adekvatnu preraspodjelu iste mogu utjecati na povećanje potrošnje i na smanjenje problema sezonalnosti zemlje.

Tablica 6. Klasifikacija sportskih manifestacija

Sportske manifestacije	Motiv ili aktivnost sudjelovanja
Sportska prvenstva - svjetska - europska - svjetskih regija - nacionalna - regionalna	- promatranje - fotografiranje - doživljavanje - profesionalno sudjelovanje
Sportske igre	
Tradicijski sportovi	

Izvor: Izrada autorice prema Kušen, E. (2002.) *Turistička atrakcijska osnova*. Zagreb: Institut za turizam.

U tablici s desne strane prikazana je klasifikacija sportskih manifestacija koja uključuje tri vrste manifestacija: sportska prvenstva, sportske igre i tradicijske sportove. Dok su s druge strane napisani motivi sudjelovanja ili vrsta aktivnosti posjetitelja u manifestaciji. Neki od motiva mogu biti zadovoljstvo posjetitelja, dokoličarstvo, edukacija i nedokoličarski motivi koji uključuju stručno-znanstvenu edukaciju i istraživanje te profesionalno sudjelovanje u manifestacijama. Aktivnosti koje se mogu provesti na tim manifestacijama uključuju: promatranje, fotografiranje, doživljavanje i profesionalno sudjelovanje.

Prema autorima Carlos i Der Wagen (2008) događaji ili manifestacije se po veličini mogu klasificirati na sljedeći način:

- megadogađanja,
- regionalna događanja,
- značajna događanja,
- manja događanja.

Turizam, sport i manifestacije moraju se konstantno prilagođavati promjenama prema zahtjevima turista, sportaša, ali i gledatelja.

Megadogađanja odnose se na najveće događaje/manifestacije orijentirane prema međunarodnom tržištu. Primjer takvih manifestacija jesu Olimpijske igre i Svjetska prvenstva. Takva događanja prati veliki broj ljudi i prenose se putem masovnih medija. Imaju izravan utjecaj na gospodarstvo zemlje u kojoj se odvijaju; na turizam, na medijsku pozornost, ali i na stanovništvo, odnosno, domaćine.

Regionalnim je događanjima glavni cilj povećati interes turista za određenu lokaciju, destinaciju ili regiju. Takva vrsta događaja privlači domaće, ali i inozemne turiste. Kao primjer navodi se biciklistička utrka *Istria Granfondo* koja će se detaljnije analizirati u sljedećem potpoglavlju.

Značajna događanja uživaju veliko zanimanje lokalne zajednice, ali i šire zbog jedinstvenosti manifestacije, privlačeći veliki broj sudionika, stvarajući time znatnu dobit od turizma. Primjer za to je događaj *Croatia sport show* Međunarodni sajam sporta, inovacija i sportskog turizma. Ovdje se još mogu ubrojiti drugi sportski sajmovi, izložbe, konferencije, itd.

Manja događanja predstavljaju najveći broj događaja, jer svaka destinacija koja se može odnositi na mjesto, grad, regiju, zemlju ili državu organizira godišnje nekoliko manifestacija; bilo u svrhu turizma ili u svrhu zajednice. Kao primjer za takvo što može biti destinacijski brend *Colours of Istria – U svim bojama Istre* (www.coloursofistria.com) koji uključuje četiri turističke zajednice; TZ grada Umaga, Novigrada, Brtonigle i Buja te turističke kompanije *Plavu Lagunu* i *Aminess hotels & campsites*. Navedene zajednice i kompanije međusobno surađuju. Cilj im je daljnji razvoj sjeverozapadne Istre čime se želi unaprijediti kvaliteta ponude i time učvrstiti pozicija destinacije.

Na tom su se području organizirale, i još se održavaju, manifestacije različitih vrsta. Mnoge su sportskog i rekreacijskog karaktera. Neke od njih su: *Momjanski bike maraton*, *4. Istria Youth Cup*, *Europski dan bez automobila*, *Istrian Wine Run*, *Košarkaški kamp Umag*, *Istria Open Black Belt Cup*, *Europsko prvenstvo u taekwondo-u*, *100 milja Istre*, *Istarsko proljeće*, *Trofej Umag*, *Biciklijada od Befane*, *Istarska regata*, *Handball Week - Camp & Conference*, *Istria Winter Cup*, *Grožnjan by night* i *Noćna Parenzana*, *Mlade nade Manchester Cityja* ponovno u Novigradu,

Istrianissima - oldtimer biciklijada, Istria women's cup, FC Barcelona Escola Soccer Camp Umag, Svjetsko tenisko prvenstvo za super-seniore, Eko-bike maraton, HMS Coriolanus, Crofish & Umag Land, Konjički turnir Istra Cup, Svjetsko juniorsko prvenstvo, UNICEF Humanitarni Golf turnir, Umag Mega Fight K1 Super 8 Tournament.

Zasigurno će sportske manifestacije, koje su u gornjem tekstu spomenute, utjecat na razvoj turizma i same destinacije (produljenje sezone, zapošljavanje, revitalizacija mjesta, održavanje objekta i infrastrukture) te će donositi dobrobiti ne samo na lokalnoj razini nego i na regionalnoj razini Istarske županije (veća prepoznatljivost zemlje i stvaranje pozitivnog imidža destinacije, fokusiran u više segmenata).

Manifestacije su izvrstan čimbenik promoviranja destinacije, ali i privlačenja potencijalnih turista. Nadalje slijedi analiza dviju važnih manifestacija Istre; *Plava Laguna Croatia Open Umag* i *Istria Granfondo*. Takve manifestacije doprinose dobrobiti lokalnoj zajednici, proizvođačima, ugostiteljima te svima onima koji su povezani s njima.

4.3.1. Plava Laguna Croatia Open Umag

Plava Laguna Croatia Open Umag odnosi se na teniski turnir iz *ATP World Tour 250* serije¹, traje od 1990. godine te se održava u Umagu (Stella Maris) u zadnjem tjednu sedmog mjeseca. Pobjednik turnira osvaja 250 ATP bodova i novčanu nagradu od 74.000 eura.

Turnir se održava na teniskom kompleksu zemljanih terena koji se nalaze uz samu plažu (podloga je crvena zemlja), uključuju *ATP stadion Gorana Ivaniševića* (središnji stadion), *Grand Stand* teren, *Hard Court* teren i još devet terena u turističkom naselju Stella Maris.

¹ *ATP World Tour 250* serije - Nova serija turnirskih natjecanja u tenisu. Nastala je 2009. godine i nastavak je prethodne inačice poznate kao ATP Međunarodna serija.

Slika 14. ATP stadion tijekom manifestacije *Croatia Open Umag*

Izvor: Croatia Open Umag - www.croatiaopen.hr (16.11.2019.)

Slika prikazuje *ATP stadion Gorana Ivaniševića*, odnosno, središnji stadion prepoznatljivog oblika školjke na kojem se održava *ATP* turnir. Kapacitet stadiona je 4.000 sjedećih mjesta. Prostor oko stadiona je namijenjen ostalim događajima i *eventima* koji se održavaju tijekom manifestacije *Plave Lagune Croatia Open Umag*. S gornje se desne strane može uočiti mali komadić mora, koji se nalazi nekoliko metara od stadiona. U stadionu se znaju održavati i druge manifestacije.

Nositelj organizacije turnira je tvrtka *Istra D.M.C. d.o.o.*. Na turniru sudjeluje oko 500 djelatnika u raznim službama organizacije; od sudaca, hostesa, raznih službi, ureda, čistačica, do novinara i fotografa.

Najstariji je teniski turnir u Hrvatskoj i definiran je kao jedan od najpoznatijih, najuglednijih i najprestižnijih turnira u čitavoj regiji. Osim sportske publike privlači i druge posjetitelje do poznatih osoba, gospodarskih i političkih elita.

ATP Umag je spoj vrhunskog tenisa (dnevni program s teniskim mečevima), aktivnog i bogatog programa popratnih turističkih, eno-gastronomskih i zabavnih manifestacija

(noćna zabava i brojni koncerti). Svakog se dana održavaju utakmice nakon kojih posjetitelji mogu uživati u ponudi istarske gastronomije i autohtonih proizvoda² kao što su vino, ulje, pršut, meso istarskog boškarina, tartufi i morski specijaliteti. Također mogu uživati i opuštati se u dobroj glazbi i plesu. Pamte se brojni koncerti hrvatskih, ali i međunarodnih zvijezda raznovrsnih vrsta glazbe, u sklopu glazbenog programa turnira.

Gurmanske delicije Istre i koncerti poznatih izvođača predstavljaju dodatni sadržaj koji obogaćuje ponudu manifestacije *Plava Laguna Croatia Open Umag* čineći ovaj turnir, koji ima moć kreiranja pravog ugođaja među posjetiteljima i sudionicima, jedinstvenim na svijetu.

Zahvaljujući takvoj manifestaciji Umag postaje mjesto najznačajnijih društvenih događanja u Istri, ali i u cijeloj Hrvatskoj dok *ATP* postaje glavni simbol grada Umaga i dobar promotor Istarske regije na globalnoj razini.

4.3.2. Istria Granfondo

Biciklizam u Istri predstavlja vrstu sporta ili rekreacije koja je najviše u trendu i koja je najprakticiranija, što dokazuju i mnogi sportski događaji na temu ili sadržaju biciklizma. Vodeći *bike* događaj u Istri jest upravo *Istria Granfondo*.

Istria Granfondo je sportska manifestacija, odnosno, međunarodni maraton koji predstavlja kombinaciju sporta i rekreacije (cf prilog: Video promo *Istria Granfondo* - <https://www.youtube.com/watch?v=dnFmbwq02LQ>). Oblik je cestovnog biciklističkog događanja koji se odvija svake godine u jesenskom periodu od 2012. godine i traje tri dana.

Organizator je tvrtka Istra *D.M.C. d.o.o.*, dok su suorganizatori hotelske kompanije *Plava Laguna d.d.* i *Aminess hotels & campsites*, Turističke zajednice Umag, Novigrad, Buje i Brtonigla te Turistička zajednica Istarske županije.

² Autohtoni proizvodi predstavljaju određene zaštićene proizvode jedne zemlje, koji su postali autohtoni, zahvaljujući svojoj izvornosti ili zemljopisnom podrijetlu.

Manifestacija je postala vrlo popularna, bilježi veliki broj sudionika, od profesionalca do rekreativca. Na utrci svake godine sudjeluju natjecatelji iz desetak zemalja koje uključuju Veliku Britaniju i Kanadu, a najpopularnija je među susjednim zemljama (Slovenija, Italija i Austrija). U 2018. godini okupila je 450 biciklista iz 15 zemalja, preko 300 članova u organizaciji, 150 volontera i članove raznih biciklističkih reprezentacija.

Slika 15. Sportska manifestacija *Istria Granfondo*

Izvor: Istria Bike - www.istria-bike.com (16.10.2019).

Glavna utrka namijenjena je profesionalcima koji mogu birati između ruta *Istria Granfondo Small* (94 km) i *Istria Granfondo Classic* (119 km). Obje rute započinju i završavaju u Umagu, preciznije u Stella Maris Resortu te prolaze središnjim dijelovima sjeverozapadne Istre. Itinerar staze uključuje sljedeća mjesta: Umag, Dajlu, Brtoniglu, Novu Vas, Ponte Porton, Vižinadu, Tićan, Karojbu, Livade, Oprtalj, Šternu, Mlin, Završje, Kaštel i Grupiju. Nakon završetka utrke slijedi svečano proglašenje pobjednika i dodjela nagrada te fešta za sve sudionike. Dodatni sadržaj manifestacije čini i bogat popratni program s izlaganjima u *Expo* zoni, programima za najmlađe, *bike* egzibicije, gastronomska i vinska ponuda te ostale zanimljivosti koje čine jedinstvenu atmosferu (cf prilog IX. Program manifestacije *Istria Granfondo*).

Druga utrka tj. rekreativna biciklijada *Istria Granfondo Family & Gourmet Tour*, mnogo je lakša tura namijenjena obiteljima s djecom iznad deset godina starosti ili rekreativcima. Staza je duga 25 km, započinje i završava u Novigradu (riva Porporela) te prolazi okolnim mjestima (Mareda, Fermići, Karigador, Radini, Fiorini, Bužinija i Paolija); uključuje i lokacije za pauzu gdje sudionici mogu okusiti istarske specijalitete i pića. Kotizacija je 50 kuna, u cijenu je uključen ručak te muzika i animacija.

Manifestacija *Istria Granfondo* pozitivno utječe na promoviranje zemlje na međunarodnoj razini, jer u njoj sudjeluje veliki broj ljudi ne samo iz cijele Hrvatske nego i iz inozemstva. Biciklističke manifestacije, ali i druge sportske manifestacije mogu se raspodijeliti tijekom cijele godine i time utjecati na produljenje sezone, ili kako je navedeno u ovom slučaju, postsezone.

U sljedećem se poglavlju razmatraju ekonomski i neekonomski učinci turizma, reperkusije koje donosi razvoj sportskog turizma u destinaciji te moguće dobrobiti ili problematike koje mogu nastati. Nadalje slijedi analiza utjecaja europskih zemalja na hrvatski turizam.

5. UČINCI SPORTSKOG TURIZMA

Iz turizma, odnosno, njegovog djelovanja proizlaze različiti učinci i funkcije koje mogu biti negativne ili pozitivne prirode. One pozitivne, svakako se odražavaju na blagostanje cijele države, uključujući i na stanovništvo te sve sektore (javni, privatni i neprofitni sektor). Moguće je uočiti pozitivne i negativne implikacije nastale u destinaciji pri djelovanju i razvoju turizma.

Prema Čavleku i suradnicima (2011) obuhvat turizma kao integralnog sustava i njegov razvoj zadiru u gotovo sve segmente nacionalnog gospodarstva, pri čemu nastaju brojne interakcije i različiti učinci.

Turizam kroz sve te učinke doprinosi ostvarenju ekonomske i gospodarske ravnoteže u državi. Nadalje slijedi detaljnije objašnjenje pozitivnih učinaka razvoja sportskog turizma koji su orijentirani ostvarivanju ciljeva koji donose dobrobit i korist.

5.1. Ekonomski učinci

Ekonomski se učinci mogu definirati kao promjene koje nastaju u strukturi gospodarstva određene zemlje uslijed posljedica turističkog razvoja. Kroz godine se pokazalo kako sport i rekreacija u turizmu nisu samo sadržaji koji obogaćuju turističku ponudu, nego su pravi generatori ekonomskih učinaka. Ekonomski učinci se odražavaju na više segmenata, koji ne uključuju samo turizam i sport, nego i druge djelatnosti i aktivnosti izvan turizma. Primjerice, razvija se graditeljstvo zbog izgradnje infrastrukture, smještajnih i sportskih objekata, razvijaju se sportske i druge industrije, itd. Ovi primjeri su pozitivnog karaktera i donose sa sobom, investiranje, novosti, modernizaciju i praćenje globalnih trendova.

Oni se mogu dijeliti na financijske i fizičke ekonomske učinke. Financijski učinci uključuju sve one učinke koji se mogu izraziti u novčanoj vrijednosti, primjerice ukupni BDP od turizma, visina i struktura turističke potrošnje i turistička potrošnja

domicila u inozemstvu. Dok se fizički učinci odnose na kvantitativne pokazatelje, odnosno na broj ostvarenih noćenja, obujam smještajnih kapaciteta, i sl.

U suvremenom turizmu vrlo je velik broj sportsko-rekreacijskih programa, temeljem kojih se realiziraju ekonomski učinci. Neki od njih su (Bartoluci, 2003:76):

- iznajmljivanje različitih sportskih objekata (tenis, golf, sportske dvorane, bazeni i sl.;
- korištenje sportskih objekata i opreme (ski vučnice, plovila za sportove na vodi, opreme za ronjenje, jedrenje, korištenje *fitness* opreme i dr.);
- škole učenja raznih sportskih vještina (skijanja, tenisa, golfa, jahanja, sportova na vodi i dr.);
- sportske igre, turniri i razna natjecanja;
- sportsko-zabavne atrakcije (let zmajem, tobogani na vodi i dr.).

Ekonomske učinke sporta u turizmu moguće je valorizirati kao izravne i posredne. Izravni ekonomski učinci ostvaruju se u poduzećima koja se bave turizmom ili sportom, odnosno, prodajom usluga vezanih za sportsko-rekreacijske usluge. Posredni ekonomski učinci odnose se na razne oblike turističkog prometa, a stvaraju ih turisti koji dolaze u destinaciju pri čemu im je sport glavni motiv dolaska i boravka u određenom mjestu. Turisti u ovom slučaju su sportaši i rekreativci koji sudjeluju u raznim natjecanjima, igrama i turnirima.

Takvi učinci manifestiraju se u produljenju turističke sezone, prevladavanju sezonskog karaktera turizma, povećanju izvanpansionske potrošnje, motivaciji za izbor turističke destinacije, unaprjeđenje raznolikosti i kvalitete turističke ponude.

Tablica 7. Ekonomski učinci na makro i mikro razini

Ekonomski učinci sporta	
MAKROEKONOMSKI UČINCI	MIKROEKONOMSKI UČINCI
- u industriji sportskih proizvoda - u trgovini sportske robe - u graditeljstvo sportskih objekata	- u sportskim organizacijama - u sportskim poduzećima - kod velikih sportskih priredbi

u turizmu - povećanje proizvodnosti rada - smanjenje troškova bolovanja - produženje radnog i životnog vijeka	
--	--

Izvor: BARTOLUCI, M. (2003.) *Ekonomika i menadžment sporta - 2. dopunjeno i izmijenjeno izdanje*. Zagreb:Informator. Str. 52.

Iz tablice se može vidjeti da se ekonomski učinci sporta dijele u dvije kategorije; na makroekonomske i mikroekonomske učinke. S lijeve su strane vidljivi makroekonomski učinci koji se manifestiraju kroz brojne pokazatelje kao što su povećanje proizvodnosti rada, produženje radnog i životnog vijeka i razni učinci za industriju, trgovinu, itd. Zapravo, oni predstavljaju vrijednosti koje generira sport u zemlji ili određenoj gospodarskoj djelatnosti. S desne su strane navedeni mikroekonomski učinci koji predstavljaju dobrobiti koje se ostvaruju neposredno putem sportskih organizacija (udruge i klubovi) ili unutar sportskih poduzeća. Uočljivo je kako se u oba slučaja dolazi do multiplikativne funkcije turizma.

„Važnost turizma za nacionalno gospodarstvo proizlazi iz njegovih brojnih ekonomskih funkcija i ekonomskih učinaka, ali i brojnih odnosa koji nastaju u sustavu u kojem turizam djeluje i kojem pripada“ (Čavlek, et al. 2011:253).

Ekonomske funkcije manifestiraju se brojnim ekonomskim učincima na turističkom tržištu. Osobito su važne za receptivne zemlje u kojima je turizam važna ekonomska aktivnost. Među ekonomskim funkcijama najvažnije su sljedeće (Bartoluci et al. 2007:89):

- Devizna funkcija: manifestira se visokim deviznim učinkom turizma;
- Funkcija turizma u zapošljavanju: turizam je radno intenzivna djelatnost, što znači da zapošljava velik broj radnika;
- Funkcija turizma u razvoju nerazvijenih krajeva: turizam je pokretač razvoja nerazvijenih krajeva i područja;

- Multiplikativna funkcija turizma: turizam je multiplikator, tj. faktor razvoja svih srodnih djelatnosti na turističkom tržištu, primjerice, poljoprivrede, prometa, ugostiteljstva, trgovine i dr.;
- Konverzijska funkcija turizma: ostvaruje se komparativnim prednostima turizma putem kojega se mogu realizirati turistički resursi koji nemaju karakter robe (sunce, more, voda, zrak, kulturno-povijesna baština i dr.).

Turizam se konstantno razvija ponajprije zbog njegovih ekonomskih koristi, odnosno učinaka, koji donose dobrobiti na lokalnoj razini, a potom i na regionalnoj te nacionalnoj. U najvećem dijelu ekonomske učinke ostvaraju turističke i sportske organizacije i poduzeća, ali ostvaruju prihode i ostali poslovi koji omogućuju razvoj sportskog turizma.

Pozitivnim ekonomskim učincima potiče se poduzetništvo i proizvodnja, povećava se valorizacija lokalnih proizvoda i cjelokupne sredine, povećavaju se koristi za stanovništvo, podiže se standard lokalnog stanovništva, povećavaju se prihodi, povećava se zaposlenost, smanjuje se problem sezonalnosti destinacije i uvode se inovacije.

Dok neki od negativnih ekonomskih učinaka turizma mogu biti: neravnomjernost u ostvarivanju učinaka tijekom godine, rast vrijednosti nacionalne valute tijekom sezone, rast cijena nekretnina, proizvoda i usluga tijekom sezone, prekomjerna gospodarska ovisnost o turizmu, niska stopa povrata na kapitalna ulaganja, odljev novca zbog plaćanja inozemnih zaposlenika i rast društvenih troškova nastalih poticanjem razvoja turizma, primjerice onečišćenje.

Svakako pozitivni učinci odnosno pozitivni rezultati razvoja turizma i sporta predstavljaju motivacijski faktor koji će poticati daljnji razvoj i poslovanje u turizmu, dok će negativni smanjiti ubrzanost razvoja turizma.

5.1.1. Produljenje sezone i primjeri dobre prakse

Uzrok sezonalnosti vezan je uz klimatske čimbenike i turistička kretanja. Problematika sezonalnosti u najvećoj je mjeri prisutna u primorskim destinacijama jer

turisti more smatraju glavnim resursom destinacije. Veliki su razlog i navike turista koji najviše koriste godišnji odmor tijekom toplih, odnosno, ljetnih mjeseci. Zbog toga je neophodno usmjeriti turizam prema svim oblicima selektivnog turizma koji se mogu održavati tijekom cijele godine.

Tablica 8. Posljedice sezonskog karaktera

Negativne posljedice sezonskog karaktera	Pozitivne posljedice sezonskog karaktera
- sezonsko (vremenski ograničeno) poslovanje brojnih objekata - problematika sezonskog zapošljavanja - neiskorištenost turističkih receptivnih kapaciteta izvan glavne turističke sezone - pritisak na aprecijaciju domaće valute - sezonski rast cijena - gužve u prometu - stvaranje goleme količine otpada - buka	- mogućnost da se u razdoblju izvan turističke sezone priroda regenerira, saniraju štete uzrokovane visokom koncentracijom potražnje na relativno malom prostoru - mogućnost nesmetane izgradnje - uređenje objekata, infrastrukture, javnih (zelenih) površina, itd.

Izvor: ČAVLEK, N. et al. (2011.) Turizam i ekonomske osnove i organizacijski sustav. Zagreb: Školska knjiga. Str. 335.

Posljedice sezonskog karaktera prikazane su u tablici 6, one mogu biti negativne ili pozitivne te se odražavaju na cjelokupno gospodarstvo zemlje, lokalno stanovništvo i prirodu.

Za daljnji razvoj sportskog turizma i produljenje sezone važnu ulogu predstavlja umrežavanje raznolike postojeće i potencijalne turističke ponude, unapređenje prekogranične suradnje i poboljšanje promocije na svim razinama.

„Smatra se da je motiv sporta i rekreacije zastupljeniji u vrijeme predsezone i postsezone te stoga prisutnost ove ponude u turističkoj destinaciji utječe na produljenje turističke sezone i u završnici pomaže u ublažavanju sezonskog karaktera turizma“ (Čavlek et al. 2011:302).

Važni čimbenik za produljenje sezone nalazi se u planiranju događanja, odnosno, u njihovoj raspodjeli tijekom cijele godine, u čemu leži veliki potencijal. Uz adekvatnu i ravnomjernu raspodjelu manifestacija moglo bi se utjecati na disperziju potražnje izvan sezone (post i pred sezona). Produljiti sezonu znači produljiti turističko uobičajeno razdoblje i nuditi turističku ponudu, manifestacije, smještaj i ugostiteljstvo tijekom dužeg razdoblja. Slijedi analiza primjera dobre prakse za produljenje turističke sezone Istre.

Božićne biciklijade odnose se na prijateljske utrke koje se održavaju za vrijeme Božića. Jedna od njih je *Božićna bicikljada* u Grožnjanu, u organizaciji brdsko-biciklističkog kluba Grožnjan. Staza je duga 30 km, isprepletena šumskim puteljcima koji prolaze kroz unutrašnjost Istre. Dodatni sadržaj manifestacije je ponuda kuhanog vina i tradicionalnih fritula. Takve manifestacije oživjet će grad u prosincu kada gotovo i nema puno posjetitelja čime će utjecati na produljenje post sezone.

Novogodišnja bicikljada održava se prvog siječnja svake godine u Umagu i na njoj sudjeluje veliki broj rekreativaca. Kreće s glavnog gradskog trga u Umagu oko 12 sati, prolazi obalom, dijelovima biciklističke staze *Parenzane*, poljskim putevima do turističkog naselja Kanegra i natrag. Staza je duga 30 km te traje od dva do tri sata.

Istarska zimska liga u trčanju organizirana je od strane *Plave Lagune d.d.* Održava se već petnaest godina. Trči se devet kola, od mjeseca studenog do mjeseca ožujka, u različitim istarskim mjestima, a dužina staza varira od šest do devet kilometara. Startnina utrke iznosit će za 2019./2020. godinu 120 kuna za devet kola, odnosno, 50 kuna za pojedino kolo. Istarska zimska liga u trčanju 2019./2020. uključuje sljedeća mjesta: Medulin, Poreč, Pazin, Sveti Petar u Šumi, Rabac, Novigrad, Pula, Vodnjan, i Sečovlje (Slovenija).

Brtonigla adventure trek održava se u Općini Brtonigla u veljači. Riječ je o *trekking* utrci s elementima orijentacije jer staza nije označena već su označene samo kontrolne točke, a natjecatelji dobivaju kartu s tim točkama i sami biraju kojim će najbržim putem doći do njih. Ova vrsta utrke postala je jako popularna u Hrvatskoj, što znači da privlači mnoge posjetitelje u Istru i izvan sezone. Uz utrku se održava *Festival vina i čokolade*. Slika u nastavku prikazuje kako izgleda utrka (spoj rekreacije i zabave) u kojoj sudionici u timovima ili samostalno traže najkraći put do cilja. U pozadini se slike nalazi Momjanski Kaštel.

Slika 16. Brtonigla adventure trek

Izvor: Službeni turistički portal Istre - www.istra.hr (20.10.2019).

Istra Cup je nogometni turnir koji se održava u Poreču za vrijeme predsezone, točnije u mjesecu travnju. Sportski kompleks (Plava Laguna) bit će pretvoren u glavno mjesto *Istra Cup*-a na kojem će se okupiti mladi nogometaši iz cijele Europe. Osim produljenja sezone, ova sportska ponuda nosi prepoznatljivost Istarske regije na međunarodnoj razini.

Dan otvorenih vrata Parka prirode Učka događaj je koji se održava u ožujku. Navedeni događaj uključuje mogućnost bavljenja organiziranim aktivnostima kao što su: planinarski uspon na Učku iz Opatije, turistička tura koja uključuje posjet Veloj

Dragi, *trekking* uz stručnu pratnju na Vojak i stručno vođenje Parkom električnim biciklima. Programi su besplatni za sve sudionike.

Outdoor dan u Parku prirode Učka održava se u ožujku u sklopu šireg događanja *Ožujak - oaza Wellnessa* u organizaciji Turističke zajednice grada Opatije. U ponudi se tijekom *Outdoor dana* nude: pješaćenje, vožnja električnim biciklima i nordijsko hodanje. Svi sudionici mogu prikupiti i druge korisne informacije o zdravom načinu življenja.

Lov na tartuf odnosi se na utrku orijentacijskog trčanja i biciklizma. Održava se na širem području grada Buzeta početkom sezone tartufa, tj. u listopadu. Radi se o mini pustolovnoj utrci (tim od dva člana) u kombinaciji s lovom na blago. Discipline su *trekking* i *MTB* uz dodatak orijentacije, raznih zadataka, iznenađenja i ostalih komplikacija. Utrka je vremenski limitirana na sedam sati.

Iz navedenih se primjera dobre prakse može vidjeti da se raznim ponudama (standardnim i inovativnim) i bogatim događanjima može utjecati na problem sezonalnosti zemlje, ako ne u potpunosti onda u manjem dijelu, produljujući time turističku sezonu kroz širu lepezu aktivnosti i sporta.

5.1.2. Zapošljavanje i porast investicija

Zapošljavanje je jedna od najvažnijih ekonomskih funkcija turizma koja generira nova radna mjesta u svim djelatnostima vezanim direktno/izravno ili indirektno/neizravno s turizmom. Turizam za lokalno stanovništvo postaje privlačna mogućnost zapošljavanja.

Prema Čavleku i suradnicima (2011) treba razlikovati izravno od neizravnog zapošljavanja u turizmu. Izravno zapošljavanje u turizmu odnosi se na zapošljavanje u domeni temeljnih gospodarskih djelatnosti koje čine sustav turizma kao što su ugostiteljstvo, turističko posredništvo, promet i trgovina na malo, a odnosi se na ona radna mjesta čiji djelatnici dolaze u neposredan kontakt s privremenim posjetiteljima. Dok neizravno zapošljavanje u turizmu uključuje zapošljavanje u svim ostalim povezanim gospodarskim djelatnostima čije su aktivnosti usmjerene, u manjoj ili

većoj mjeri, na razvoj turizma i dohotka koji se po toj osnovi ostvaruje, a riječ je o radnim mjestima u okviru prerađivačke industrije, energetike i vodoopskrbe, građevinarstva, financijskog poslovanja, obrazovanja, javne uprave te istraživanje i razvoj.

Rast zaposlenja bit će moguć ukoliko će se povećati turistička kretanja u destinaciji, odnosno dolasci i noćenja posjetitelja. Zbog većeg interesa povećat će se i obujam smještajnih kapaciteta i ostale infrastrukture.

Problemi pri zapošljavanju u turizmu su upravo dominacija sezonskog zapošljavanja, ali od toga vide beneficije studenti koji mogu zaraditi na privremenim poslovima. Zapošljavanje u turizmu bilježi visoku fluktuaciju zaposlenih, velike troškove angažiranja novih djelatnika, nužnost organizacije edukacijskih i pripremnihi tečajeva i osiguranje smještaja zaposlenika koji nisu iz mjesta nego dolaze na rad u drugu destinaciju. Također, jedan od problema rada u turizmu može biti „rad na crno“ odnosno siva ekonomija. U hrvatskom turizmu prevladavaju zaposlenici s prosječno nižim stupnjem obrazovanja i kvalifikacija te stariji djelatnici.

„Utjecaj turizma na zapošljavanje puno je izraženiji u turistički receptivnim zemljama koje pripadaju skupini zemalja u razvoju kao što su Hrvatska, Turska ili Cipar, a pogotovo u zemljama koje su izrazito ovisne o (inozemnim) prihodima od turizma, poput egzotičnih Bahama, Kariba, Makaa, itd.“ (Čavlek et al. 2011:274).

Djelatnici u turizmu sve će više tražiti kvalitetne i kvalificirane radnike koji će se lakše prilagođavati suvremenim turističkim trendovima, one radnike koji će znati udovoljiti složenim i promjenjivim potrebama turista.

Investicije u turizmu definiraju se kao vrednovanje svih resursa te ulaganje u njih radi ostvarenja pozitivnih učinaka u budućnosti. Dije se na primarne, sekundarne i tercijarne. Primarne investicije uključuju ugostiteljstvo, prijevoz, turističke agencije i sl. Sekundarne uključuju ulaganje u sport, rekreaciju, zabavu, *shopping*, itd. Dok se tercijarne odnose na zdravstvene objekte, administraciju, financije, sigurnost, i dr.

Porast investicija u određenoj turističkoj destinaciji doprinosit će unaprjeđenju same destinacije te razvoju kvalitete turističke ponude (postojeće i nove). Za porast investicija bitnu ulogu ima država koja može poticati ulaganje u turizam i sport povoljnim kreditima s niskim kamatnim stopama.

Investiranje u objekte i infrastrukturu potiče rast potražnje i potrošnje te utječe na stvaranje novih radnih mjesta u destinaciji. Moguće je investirati u javni ili privatni sektor, dok kooperacija ovih dvaju sektora dovodi do brojnih koristi, odnosno manjih troškova, brže realizacije cilja, ravnomjerne alokacije resursa, zaštite svih uključenih interesnih skupina i veće prihode.

Prihodi od turizma doprinose izgradnji novih infrastruktura i objekata koji obuhvaćaju ponudu smještaja, gastronomiju, trgovinu, *shopping* i kulturne sadržaje koji, zapravo, moraju postojati u turističkoj destinaciji da bi upotpunili turističku ponudu, ali isto tako da bi činile destinaciju privlačnijom.

5.2. Neekonomski učinci

Neekonomski učinci razvoja sportskog turizma mogu biti vezani za renoviranje starih objekata i zgrada u svrhu turizma, izgradnju novih objekata i zgrada, izgradnju prometne infrastrukture, bolju prometnu povezanost, stvaranje kvalitetnijih uvjeta stanovanja te revitalizaciju prostora uz ostale razne dobrobiti i koristi.

Imaju veliki utjecaj i na prirodnu okolinu, okruženje i sredinu. Ovdje se mogu nabrojiti: zaštita okoline kao temelj za razvoj sportskog turizma, njegovanje krajolika, očuvanje identiteta destinacije, očuvanje prirodnih resursa, veća valorizacija prirodne baštine, uređenje sredine, parkova, dvorišta i vrtova, veća ekološka svijest stanovništva i turista te njihovo prihvatljivo ponašanje u destinaciji, ograničenje broja turista zbog masovnosti dolazaka turista i narušavanja prirodne sredine, i sl.

Navedene aktivnosti pozitivnog su karaktera te djeluju pozitivno na prirodu i okruženje. No, postoje i oni negativni neekonomski učinci koji se odnose na sve negativne strane razvoja, vezane uz ekološke štete, oštećenja sredine, okoliša,

zagađenja, vizualnog nesklada prostora i degradaciju prostora. Nastale su zbog nekontrolirane izgradnje i neadekvatnog planiranja turističke destinacije, ali se mogu svakako spriječiti uz bolje planiranje i koordinaciju izgradnje koja će biti ekološki prihvatljiva.

Primjer destinacije koja je doživjela intenzivan rast koji se odrazio ne samo pozitivno kroz dobivene prihode nego i negativno na destinaciju jest Benidorm, obalno područje koje se nalazi u Španjolskoj. U destinaciji su nastali problemi zbog preizgrađenosti destinacije, također se gubila lokalna vrijednost i imaju slab održivi razvoj turizma zbog velike posjećenosti mjesta.

Destinacije u kojima se ističe ekologija, očuvanje prirode, zadržavanje identiteta lokacije te ravnomjerni razvoj turizma jesu regija Toscana u Italiji, poznata po prirodnoj ljepoti i po velikom broju zaštićenih prirodnih područja. Potom, ruralni i alpski dijelovi Austrije koji su orijentirani prema razvoju manje razvijenih područja, ali u adekvatnoj mjeri i bez narušavanja postojeće sredine. Slijedi Bavarska (Njemačka); koja se uz susjedne destinacije prijavljuje na razne natječaje vezane za ljepotu prirode i uređenosti. Natjecanja takvog tipa djeluju pozitivno na konstantno održavanje kvalitete destinacije, ali i na čistoću.

Niti se jedan od, u tekstu, navedenih učinaka ne može zanemariti u planovima razvoja turizma određenog područja, jer bi takvo što dovelo do smanjenja sezonalnosti, a njihovo bi uvažavanje unaprijedilo turističku ponudu.

Sljedeće potpoglavlje govori o utjecaju međunarodne prakse na hrvatski sportski turizam te o poticaju razvoja sportskog turizma u turističkoj destinaciji kroz inovativne primjere.

5.3. Utjecaj međunarodne prakse na hrvatski sportski turizam

Svaka zemlja koristi vlastite potencijale za razvoj određenog oblika turizma, odnosno vrstu turizma koji je prikladniji za daljnji razvoj zemlje. Ne postoji jedinstveni model razvoja turizma u određenoj destinaciji, svaka zemlja odlučuje ovisno o njezinim

karakteristikama, mogućnostima te potrebama suvremenih turista. Hrvatski turizam ima brojne komparativne prednosti koje ne smiju izgubiti svoju specifičnost i autohtonu vrijednost.

Zemlje koje su u razvoju moraju istražiti tržište, zahtjeve potrošača, trendove te pratiti praksu bližih i razvijenih zemalja koje su postigle pozitivne rezultate i uspjeh u razvoju turizma i posluju održivo.

Poticanje razvoja sportskog turizma u turističkoj destinaciji kao što je Hrvatska, predstavlja primjer dobre prakse, jer se on može odvijati na cijelom prostoru zemlje, na obalnim područjima ili kontinentalnim područjima. To utječe na razvoj cjelokupne države koja može nuditi sport i rekreacijske aktivnosti na više lokacija.

Također, sportski turizam utječe na blagostanje cijele države jer se razvojem sportskog turizma potiču druge djelatnosti i doprinosi se smanjenju depopulacije kontinentalnih i manje razvijenih područja. Na daljnje ulaganje u sportski turizam, u privatnom ili javnom sektoru, svakako utječe i raspoloživost financijskog kapitala, na što može utjecati država davanjem novaca iz fondova i povoljnih kredita.

Dobra promocija koja uključuje sve *mass* medije i društvene medije, marketing, pozitivan imidž destinacije, promotivne video zapise hrvatskog sportskog turizma i slične primjere utječe na prepoznatljivost zemlje i budi u turistima znatiželju za posjetom zemlje.

Hrvatska mora istražiti globalne primjere dobre prakse koji bi odgovarali sportskom turizmu hrvatske i prilagoditi svoju turističku ponudu takvim trendovima. Od velike je važnosti i cjeloživotno obrazovanje svih subjekata u turizmu, ali i izvan njega, jer on predstavlja kvalitetan čimbenik razvoja hrvatskog turizma.

Raznolikost i bogatstvo su uvjeti turističkog razvoja i temelji razvoja različitih sportsko-rekreacijskih aktivnosti. Kao što je navedeno u trećem poglavlju, inovativnost i kreativnost turističke ponude predstavljaju primjer dobre prakse inozemnih zemalja. Inovativnosti i kreativnosti ponude služe kao alat isticanja i opstajanja na turističkom tržištu jer diferencijacija ponude, inovativnost, autentičnost i

uvođenje kreativnog turizma predstavljaju suvremenost turističke potražnje. Važno je, također renovirati zastarjelu ponudu sportskih objekata i smještaja nekim novim kvalitetnim objektima i sadržajima.

O perspektivama i preporukama razvoja sportskog turizma detaljnije govori sljedeće poglavlje. Slijedi analiza odgovornog planiranja i održivog razvoja turizma te budućeg sportskog turizma u Hrvatskoj.

6. PERSPEKTIVE I PREPORUKE RAZVOJA

Perspektive razvoja imaju sve one destinacije koje raspolažu prirodnim i ostalim resursima koji su potrebni da bi se turizam mogao odvijati. Selektivni oblici turizma su sve češći izbor među suvremenim turistima, te predstavljaju pravi suvremeni trend.

Suvremeni turisti su u potrazi za inovacijama, kreativnošću te jedinstvenim doživljajima. Doživljaj je subjektivan i individualan te može ovisiti o motivaciji, percepciji, zadovoljstvu turista, itd. Sve je veća orijentiranost turista prema selektivnim oblicima turizma koji predstavljaju suprotnost masovnom turizmu.

Sportski se turizam svakako može dodatno razvijati u Hrvatskoj, ali i u svim zemljama koje imaju preduvjete za to, naravno uz pravilne mjere i prikladna ulaganja. Velika uloga ovdje pripada svim dionicima koji moraju djelovati i surađivati međusobno uz optimalnu koordinaciju rada. Turističke zajednice, lokalne samouprave, udruge i zadruge moraju usmjeravati individualne napore prema razvoju zajedničkih inicijativa i ciljeva koji će težiti obostranoj koristi. Sve se više ukazuje potreba za suradnjom i interakcijom dionika radi povećanja turističke potrošnje i stvaranja dobrog imidža destinacije.

Važan čimbenik koji potiče razvoj jest promocija koja uključuje promidžbene aktivnosti i marketing. Adekvatnom promocijom turistička destinacija može oživjeti, dobra promocija može utjecati na prepoznatljivost destinacije na svim razinama. U današnjem svijetu veliku ulogu imaju promocija na Internetu, društvenim mrežama te mobilne aplikacije koje promoviraju i daju pristup informacijama i uslugama vezanih uz određenu destinaciju. Većina turista posjeduje pametne telefone te se preko njih informiranju, stoga je potrebna promocija i na tim platformama.

Sportski turizam može služiti destinaciji kao faktor produljenja sezone te kao sredstvo smanjenja pritiska turističke potražnje u ljetnim mjesecima. Za destinaciju je također bitno kreirati pozitivan imidž koji ima funkciju privlačenja novih i potencijalnih turista.

6.1. Odgovorno planiranje

Planiranje u turizmu je vrlo kompleksno, uključuje promjene i izazove kojima određena turistička destinacija želi upravljati u budućnosti.

„Turizam kao složena pojava uključuje: korištenje brojnih resursa, kretanje ljudi, aktivnosti i procese koji navode ljude da putuju, kreiranje i ostvarenje turističkog doživljaja, proizvodnju i potrošnju materijalnih i nematerijalnih resursa, život stanovnika lokalne zajednice, učinke koje treba vrednovati i njima znati upravljati, i sl.“ (Čavlek et al. 2011:410).

Pri planiranju moraju se identificirati postojeći i potencijalni resursi kojima zemlja raspolaže radi mogućeg (hipotetskog) razvoja. Nakon potvrđivanja resursa slijedi određivanje ciljeva planiranja, prikupljanje podataka te analiza i interpretacija istih, kreiranje alternativnih rješenja i scenarija, odabir odgovarajuće alternative te kreiranje konačnog plana. Na kraju slijedi implementacija i evaluacija plana koji nosi sa sobom ulaganje u svrhu ostvarivanja postavljenih ciljeva.

Planiranje u turizmu je moguće na globalnoj, odnosno, makrorazini i na mikrorazini. Globalna razina uključuje nacionalnu, regionalnu i lokalnu razinu, turističke i komplementarne djelatnosti (ugostiteljstvo, promet, industrija i trgovina). Dok planiranje na mikrorazini uključuje pojedine turističke djelatnosti unutar jedne turističke destinacije, primjerice planiranje unutar hotela.

Postojeću sportsko-rekreacijsku ponudu treba usmjeriti prema planovima budućeg razvoja turizma određene zemlje. Istraživanje i razvoj mora biti fokusiran prema oblicima i vrstama sportova i rekreacija koje turisti traže.

Izgradnja ili kvalitetno uređenje infrastruktura i objekata te razvoj popratnih sadržaja uz sportsku ponudu omogućili bi veću iskorištenost istih u predsezoni i postsezoni. Valjani primjer može biti usmjeravanje planiranja u kombinaciju sportskih programa s raznim oblicima selektivnog turizma, kao što su zdravstveni turizam, gastronomski turizam i kulturni turizam, te izgradnja terena ili objekata koji to omogućuju (npr. toplice).

6.2. Održivi razvoj turizma

Pojam održivog razvoja proizlazi iz pojma općeg razvoja, označava promjenu strukture globalne proizvodnje i potrošnje koja ne remeti ekosustave. Problemi održivog razvoja mogu nastati u svim područjima ljudskih aktivnosti. Konceptija osigurava da razvoj ne uništava ili devastira resurse u kojima se turizam odvija, odnosno razvija.

„Održivi turizam može se definirati kao sposobnost turističke destinacije da ostane u ravnoteži s okruženjem, odnosno sposobnost da ostane konkurentna na tržištu unatoč pojavi novih i manje posjećenih destinacija te da privuče podjednako posjetitelje koji se vraćaju i one koji prvi put dolaze“ (Čavlek et al. 2001:253).

Bitna je usmjerenost investicija u infrastrukturu i objekte definirane mjerama zaštite okoliša, to će poticati ujedno odgovorno i održivo postupanje u destinacijama koje uključuju poslovanje subjekata te ponašanje turista i stanovništva.

Važnu ulogu ovdje ima i država koja može poticati održivi razvoj kroz kreiranje poticaja i propisa za održivi razvoj turizma, uvođenje i provođenje poreza za zaštitu okoliša, razvijanjem mehanizama potpore malom i srednjem poduzetništvu, itd.

Održivi razvoj u destinaciji doprinosi poboljšanju turističke usluge, te će se u budućnosti najviše razvijati turističke destinacije u kojima dionici odgovorno planiraju i posluju. Sljedeće potpoglavlje govori o budućnosti Hrvatske u sportskom turizmu.

6.3. Budućnost sportskog turizma u Hrvatskoj

Hrvatska posjeduje iznimne komparativne prednosti za razvoj različitih oblika sportskog turizma, zahvaljujući njezinim resursima i povoljnom položaju zemlje. Za opstanak i daljnji razvoj mora pratiti trendove suvremene turističke potražnje, te posebno iz zemalja zapadne Europe koje su glavna emitivna tržišta hrvatskog turizma.

„Dosadašnja iskustva u Hrvatskoj, kao i u drugim razvijenim receptivnim zemljama pokazala su da ulaganje u razvoj sportskog turizma pridonosi unaprjeđenju ukupne kvalitete turizma. Osim toga, istraživanja pokazuju da takve investicije mogu biti profitabilne posebno kod nekih sportskih sadržaja i programa. Ekonomska osnova sportsko-rekreacijskih programa može biti izazov poduzetnicima za razvoj sportskog turizma u Hrvatskoj“ (Čavlek et al. 2011:303).

Hrvatski je turizam do sada najviše bio orijentiran prema ljetnom turizmu, odnosno ljetnom sportsko-rekreacijskom turizmu, jer se najveći turistički promet u Hrvatskoj ostvaruje tijekom ljetnih mjeseci. No daljnji i dodatni razvoj zemlje ovisit će o Strategiji razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine u kojoj se prepoznaje i valorizira kvaliteta resursa i raznih lokaliteta, bitnih za razvoj posebnih oblika turizma izvan glavne turističke sezone.

Sportski turizam zahvaljujući svojim karakteristikama može pridonijeti ostvarenju ciljeva postavljenih u Strategiji razvoja Hrvatskog turizma i Glavnom planu, a glase „više od sunca i mora“ i „turizam na cijelom prostoru“.

Za optimalno korištenje resursa, zemlja mora dobro biti upoznata sa svojom ponudom, ali isto tako mora znati prepoznati karakteristike buduće potražnje. Na najbolji se mogući način treba prilagođavati potrebama i novim izazovima. Ističe se važnost razvoja turizma na cijelom prostoru Hrvatske s naglaskom razvoja selektivnog oblika turizma, radi diverzifikacije ponude i razvoja destinacije tijekom cijele godine.

7. ZAKLJUČAK

Sportski turizam ima mogućnost rasta u destinacijama koje posjeduju karakteristike za razvoj istog. Potvrđeno je da se sportskim turizmom može utjecati na unapređenje turističkog mjesta, ulaganjem u infrastrukturu, smještajne objekte, promet, cestovnu povezanost, zaštitu prirodne baštine i očuvanje lokalne sredine, čime se utječe na prepoznatljivost destinacije stvaranjem pozitivnog imidža kroz sport i zdrav način življenja.

Potražnja suvremenih turista teži prema selektivnim oblicima turizma. Sport i rekreacija kao ponuda u turizmu predstavljaju dodatni sadržaj zemlje koji čini određenu turističku destinaciju privlačnijom. Definirani su kao osnovni faktori za razvoj suvremenog turizma koji trebaju biti usmjereni prema inovativnosti, kreativnosti, aktualnosti te moraju biti u skladu s globalnim trendovima.

Rezultati istraživanja ukazuju na važnost razvoja sportskog turizma, kao generatora razvoja i oživljavanja manje razvijenih područja. Sve je veći broj turističkih destinacija koje uvode u svoje strategije razvoja i planove turizma selektivne oblike turizma kako bi unaprijedile bogatstvo, raznolikost i kvalitetu ponude u turizmu. Stoga je potrebno uskladiti razvoj sportskog turizma s razvojnim planovima destinacije.

Potvrđeno je da Hrvatska kao receptivna zemlja ima brojne komparativne prednosti za razvoj sportskog turizma, stoga mora koristiti sport i rekreaciju za pojačanje postojeće turističke ponude sa širokom lepezom sportsko-rekreacijskih sadržaja koji predstavljaju jedan od glavnih motiva dolaska turista u destinaciju. Također će morati za daljnji opstanak kvalitetno renovirati postojeću infrastrukturu i usmjeriti rad dionika prema suradnji i koordinaciji rada.

Temeljem analize ponude sportskog turizma Istre, ukazuje se na važnost manifestacija sportskog turizma koje omogućuju razvoj turističke ponude kroz disperziju sportskih događanja tijekom dužeg perioda što ujedno utječe i na povećavanje turističke potrošnje tijekom zimskih mjeseci.

Sportski turizam ima mnoge učinke koji se odražavaju pozitivnim ili negativnim učincima i posljedicama na turističku destinaciju, stanovništvo te na cjelokupno gospodarstvo zemlje. Oni pokazuju kako razvoj sportskog turizma stvara dodatne ekonomske vrijednosti u turizmu koje se mogu odnositi na povećanje zaposlenosti, sprječavanje iseljavanja stanovništva, smanjenje sezonalnosti zemlje te poticanje izgradnje i proizvodnje. Dok se negativni učinci mogu reflektirati negativno na okoliš i na preizgrađenost destinacije koja može dovoditi do vizualnog nesklada ili do gubljenja identiteta iste.

Očekuje se općenito unapređenje sportskog turizma u budućnosti na globalnoj razini jer, zapravo, on predstavlja suvremeni i budući trend među turistima koji bježe od svakodnevnog stila i načina života te su u potrazi za nečim novim, kao što može biti sportski turizam u kojem mogu uživati samostalno ili s dragim osobama.

LITERATURA

a) KNJIGE

1. BARTOLUCI, M. (2003.) *Ekonomika i menadžment sporta - 2. dopunjeno i izmijenjeno izdanje*. Zagreb:Informator.
2. BARTOLUCI M. et al. (2004.) *Menadžment u sportu i turizmu*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Kineziološki fakultet, Ekonomski fakultet.
3. BARTOLUCI, M. et al. (2007.) *Turizam i sport - razvojni aspekti*. Zagreb: Školska knjiga.
4. CARLOS, B.R. i DER WAGEN L.V. (2008.) *Event Management – Upravljanje događanjima, za turistička, kulturna, poslovna i sportska događanja*. Zagreb: Mate d.o.o..
5. ČAVLEK, N. et al. (2001.) *Rječnik turizma*. Zagreb: Masmedia d.o.o..
6. ČAVLEK, N. et al. (2011.) *Turizam i ekonomske osnove i organizacijski sustav*. Zagreb: Školska knjiga.
7. DEMONJA, D. i RUŽIĆ, P. (2010.) *Ruralni turizam u Hrvatskoj*. Zagreb: Izdavačka kuća Meridijani.
8. GRŽINIĆ, J. (2014.) *Međunarodni turizam*. Pula: Sveučilište Jurja Dobrile u Puli.
9. JADREŠIĆ, V. (2001.) *Turizam: u interdisciplinarnoj teoriji i primjeni*. Zagreb: Školska knjiga.
10. KUŠEN, E. (2002.) *Turistička atrakcijska osnova*. Zagreb: Institut za turizam.

11. MÜLLER, H. (2004.) *Turizam i ekologija*. Zagreb: Masmedia d.o.o..

b) ZNANSTVENI RADOVI

1. ANDRIJAŠEVIĆ, M. i JURAKIĆ, D. (2005.) Konceptija wellnessa u zdravstvenom turizmu. Na *Zdravstveni i lječilišni turizam – metode i programi*. Zagreb: Akademija medicinskih znanosti Hrvatske. Str. 84-90.
2. BARTOLUCI, M. et al. (2016.) Sports tourism offer in Croatia. Zagreb: Poslovna izvrsnost. 10(2).
3. KNEZOVIĆ D., PETROVIĆ M. i TODOROVIĆ M. (2017.) Sportski turizam kao komponenta razvoja održivog poduzetništva. Na *Obrazovanje za poduzetništvo*. 7(1). Str. 81-89.
4. KESAR, O. (2013.) Sportski turizam. Zagreb:Sveučilište u Zagrebu.
5. ŠKORIĆ, S. (2008.) Sportski turizam i njegovi učinci na turističke destinacije - Primjer Istre. Zagreb: Acta turistica. 20(1). Str. 74.
6. UNWTO International Conference on Tourism And Sports (2016.). Na *Technical note*. Da Nang: UNWTO. Str. 2.
7. WEED, M. i BULL, C. (2004.) Sport Tourism: Participants, Policy and Providers. Burlington:Elsevier Publishing.

c) INTERNET IZVORI

1. Adria Velebitica adventure travel – www.adria-velebitica.hr (13.09.2019.)
2. Adventure park Sky Fox Poreč – www.skyfox-porec.com (12.10.2019.)
3. Agenzia Nazionale del Turismo – www.italia.it (01.10.2019.)
4. Barcolana – www.barcolana.it (01.10.2019.)
5. Bungee Jumping – Izazov Tours – www.izazov-tours.hr (24.09.2019.)
6. Colours of Istria – www.coloursofistria.com (06.10.2019.)
7. Colours of Istria Blog – www.blog.coloursofistria.com (13.10.2019.)
8. Croatia Open Umag – www.croatiaopen.hr (16.11.2019.)
9. Glavani Park – www.glavanipark.com (11.10.2019.)
10. Golf igralište Adriatic – www.golf-adriatic.com (09.10.2019.).
11. Hrvatska.eu Zemlja i ljudi – www.croatia.eu (22.09.2019.)
12. Istarska razvojna turistička agencija IRTA d.o.o. – www.irta.hr (07.10.2019.).
13. Istrian wine run – www.istrianwinerun.hr (28.09.2019.)
14. Javna ustanova Kamenjak – www.kamenjak.hr (06.10.2019.)
15. Karlić tartufi - GIR d.o.o. – www.karlictartufi.hr (14.11.2019.)
16. Maistra Hospitality Group – www.maistra.com (08.10.2019.).
17. Nacionalni park Brijuni – www.np-brijuni.hr (05.10.2019.)
18. Paragliding Tandem Istra – www.istraparagliding.com (11.10.2019.)
19. Park prirode Učka – www.pp-ucka.hr (05.10.2019.)

20. Spain's official tourism website – www.spain.info (01.10.2019.)
21. Službeni turistički portal Istre – www.istra.hr (02.10.2019.)
22. Turistička zajednica Općine Svetvinčenat – www.tz-svetvincenat.hr (24.09.2019.)
23. Turistička zajednica središnje Istre – www.central-istria.com (12.10.2019.)
24. The Color Run – www.thecolorrun.com (30.09.2019.)
25. The official travel guide – www.austria.info (01.10.2019.)
26. Upravni odjel za turizam – Istarska županija – www.istra-istria.hr (13.10.2019.)
27. Zigante Tartufi – www.zigantetartufi.com (14.11.2019.)
28. YouTube – www.youtube.com (13.10.2019.)

d) OSTALI IZVORI

PLANOVI I STRATEGIJE

1. Master plan turizma Istarske županije 2015.-2025.
2. Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine

BROŠURE

1. *Istra Bike&Bed*, (2019.), Poreč: Istarska razvojna turistička agencija IRTA d.o.o..

ISTRAŽIVANJA

1. TOMAS - ljetno 2014., Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj (2015.), Zagreb: Institut za turizam.

POPIS SLIKA I TABLICA

SLIKE

Slika 1. Staza <i>Putevima kaštela</i>	11
Slika 2. <i>Bungee jumping</i> Maslenički most.....	13
Slika 3. Manifestacija <i>The color run</i>	19
Slika 4. Lov na tartufe.....	20
Slika 5. Jedriličarska regata <i>Barcolana</i>	27
Slika 6. <i>Sup</i> na Kamenjaku.....	36
Slika 7. Staze za brdski biciklizam na <i>PP Učka</i>	37
Slika 8. Teniski tereni u Umagu.....	44
Slika 9. Teniski tereni u Novigradu.....	45
Slika 10. Panorama <i>Golf Cluba Adriatic</i>	46
Slika 11. Speleoavantura u Pazinskoj jami.....	49
Slika 12. <i>Paragliding</i> tandem nad Motovunom.....	51
Slika 13. Tura ronjenja <i>Potonuli brodovi</i>	53
Slika 14. ATP stadion tijekom manifestacije <i>Croatia Open Umag</i>	59
Slika 15. Sportska manifestacija <i>Istria Granfondo</i>	61
Slika 16. Brtonigla <i>Adventure trek</i>	69

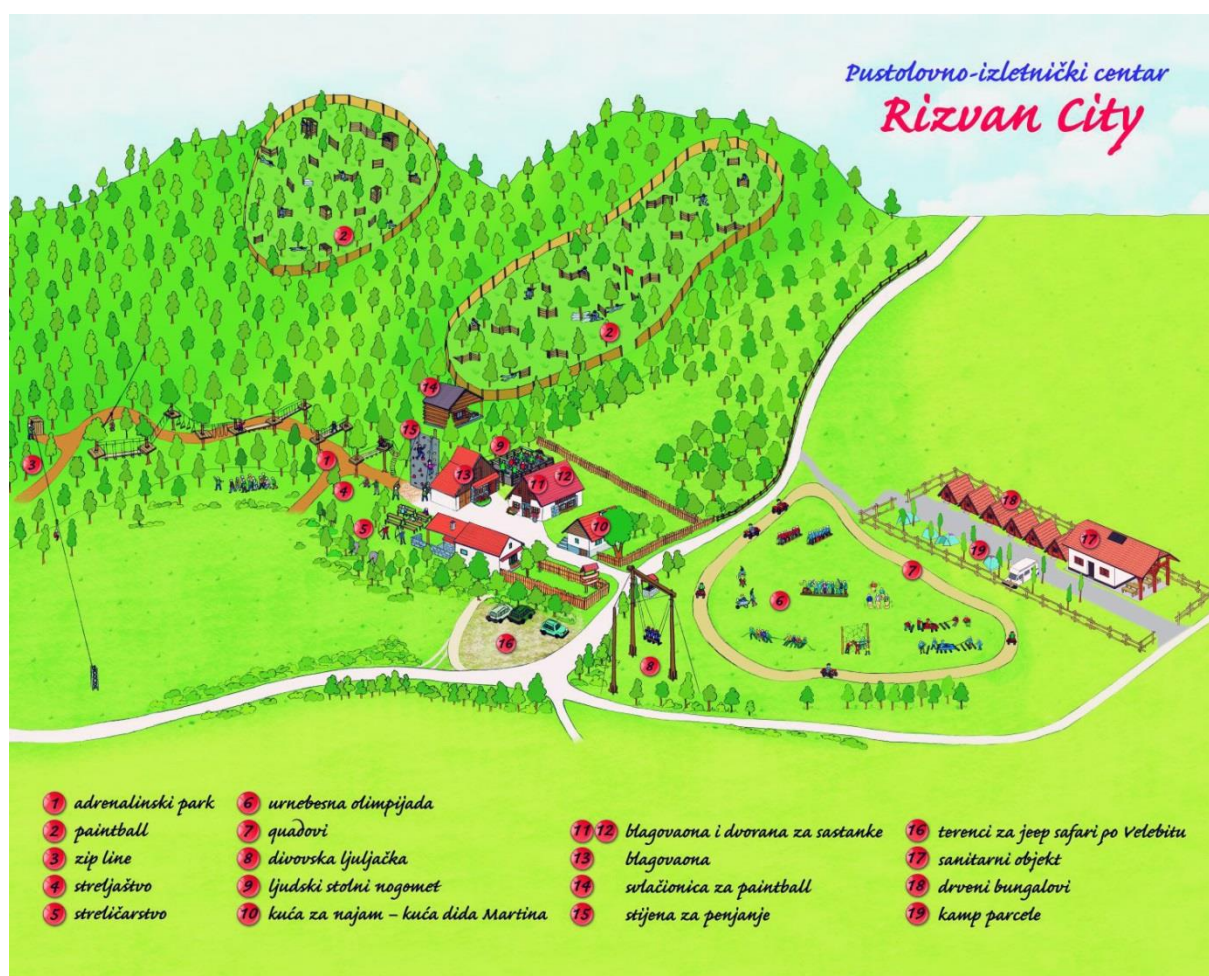
TABLICE

Tablica 1. Turističke sportske aktivnosti.....	6
Tablica 2. Ponuda u sportsko-rekreacijskom turizmu.....	7
Tablica 3. Turističke sportske atrakcije vs. motivi nastanka.....	10
Tablica 4. Faktori razvoja turizma i sporta.....	15
Tablica 5. Turistička klasifikacija sportsko-rekreacijskih građevina i terena.....	43
Tablica 5. Sadržaji sportske rekreacije u funkciji oblikovanja sportskog turizma.....	47
Tablica 6. Klasifikacija sportskih manifestacija.....	56
Tablica 7. Ekonomski učinci na makro i mikro razini.....	64
Tablica 8. Posljedice sezonskog karaktera.....	67

POPIS PRILOGA

Prilog I. Slika mape adrenalinskog parka <i>Rizvan City</i>	90
Prilog II. Slika mape staze <i>Istria Wine & Walk</i>	91
Prilog III. Slika Ponuda <i>Wine & Run</i>	92
Prilog IV. Cjenik za golf na NP Brijuni.....	93
Prilog V. Cjenik za golf akademiju na NP Brijuni.....	93
Prilog VI. Slika <i>Zip line</i> - Pazinska jama.....	94
Prilog VII. Slika <i>Kayak</i> tura - <i>Puls events</i>	94
Prilog VIII. Karta potonulih brodova Istre.....	95
Prilog IX. Program manifestacije <i>Istria Granfondo</i>	96

Prilog I. Slika mape adrenalinskog parka *Rizvan City*

Izvor: Adria Velebitica – www.adria-velebitica.hr (13.09.2019.)

Prilog II. Slika mape staze *Istria Wine & Walk*

Izvor: Colours of Istria – www.coloursofistria.com (28.09.2019.)

Prilog III. Slika Ponuda *Wine & Run*

Izvor: *Istrian wine run* - www.istrianwinerun.hr (28.09.2019.)

Prilog IV. Cjenik za golf na NP Brijuni

PRICELIST
FOR SPORT SERVICES 2019.

BRIJUNI
Nacionalni park
National Park

Golf

Period	Prices valid for the whole year
1 day GREEN FEE - yachts and hotel guests	240,00
Golf course for 1 person 40 MIN	280,00
Golf course for 2 person 50 MIN	380,00
1 day rent - Club set TITLEIST /KOMPERDELL (male set)	200,00
1 day rent - Club set COBRA (female set)	200,00
1 day rent - Club set COBRA (children set)	200,00
Daily rent of golf trolley	35,00

*Cijene su izražene u hrvatskim kunama

Izvor: Nacionalni park Brijuni - www.np-brijuni.hr (05.10.2019.)

Prilog V. Cjenik za golf akademiju na NP Brijuni

Lekcija 1 osoba	40 min.	280,00 kn (aprox. 37,00 €)	Team building – kraća varijanta (90min.) - 150,00 kn (aprox 20,00€) – po osobi
Lekcija 2 osobe	50 min.	380,00 kn (aprox. 50,50 €)	Team building – duža varijanta (180min.) - 250,00 kn (aprox 33,30€) – po osobi
Lekcija 3 osobe	60 min.	480,00 kn (aprox. 64,00 €)	Cijene uključuju pdv.
Lekcija 4 osobe	90 min.	600,00 kn (aprox. 80,00 €)	

Izvor: Nacionalni park Brijuni - www.np-brijuni.hr (05.10.2019.)

Prilog VI. Slika *Zip line* - Pazinska jama

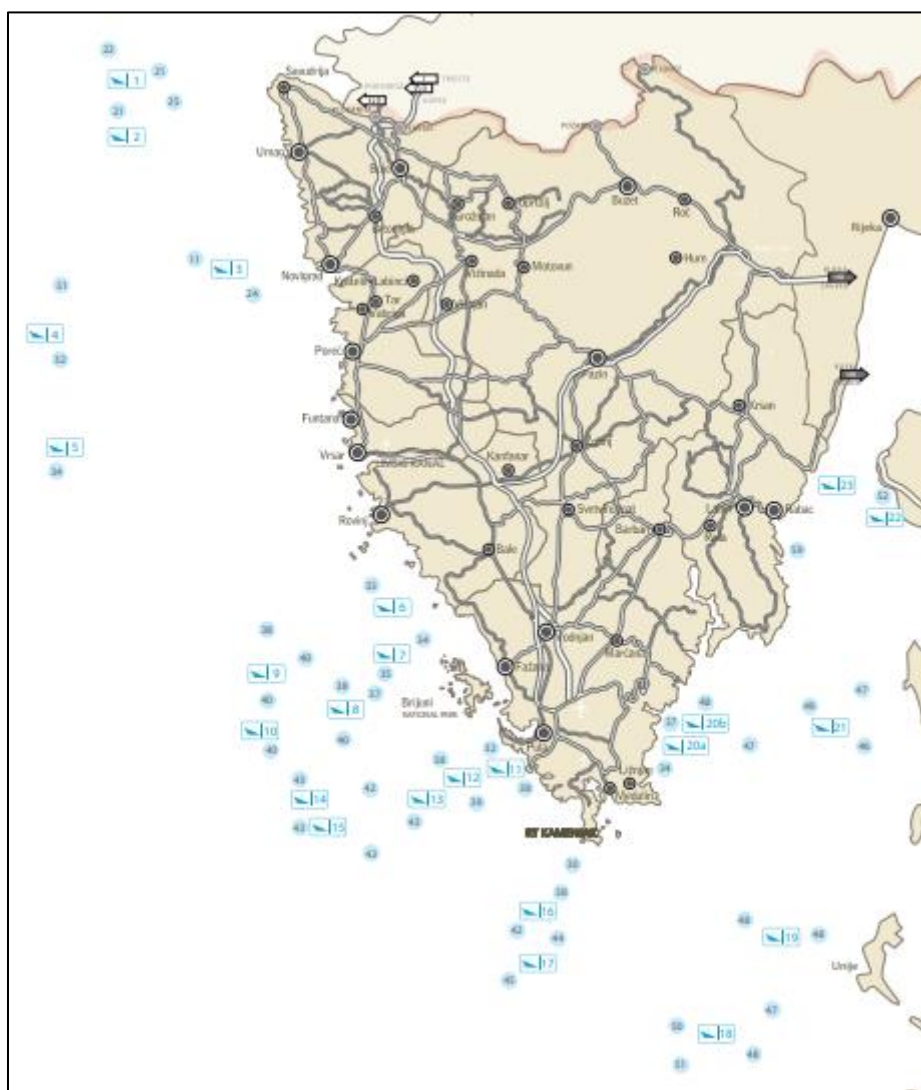
Izvor: Turistička zajednica središnje Istre - www.central-istria.com (12.10.2019).

Prilog VII. Slika *Kayak tura* - *Puls events*

Izvor: Puls events - www.pulsevents.hr (13.10.2019.)

Prilog VIII. Karta potonulih brodova Istre

Izvor: Službeni turistički portal Istre - www.istra.hr (13.10.2019.)

Prilog IX. Program manifestacije *Istria Granfondo*

PETAK, 18.10. 2019. (tenis centar Stella Maris u Umagu)

16:00 - 20:00 | Prijave, podjela brojeva, čipova i poklon paketa za maraton Istria Granfondo (staze Classic i Small)

16:00 - 20:00 | Bike EXPO village - postavljanje štandova

SUBOTA, 19.10.2019. (tenis centar Stella Maris u Umagu)

7:00 – 8:00 | Prijave, podjela brojeva, čipova i poklon paketa za maraton Istria Granfondo (staze Classic i Small)

8:00 - 8:30 | Za sudionike koji su uplatu izvršili do 12.8. | Prijave, podjela brojeva, čipova i poklon paketa za maraton Istria Granfondo (staze Classic i Small)

od 7:30 | Bike EXPO village | Energy & recovery point / servis point powered by Keindl | Glazbeni program (DJ) | Caffe bar | Food point

09:30 | Start Istria Granfondo maratona (staze Classic i Small)

od 12:30 | Ručak za sudionike Istria Granfondo

13:15 | Svečana podjela nagrada staze Istria Granfondo Small (1.mjesta)

13:20 | Svečana podjela nagrada staze Istria Granfondo Classic (1.mjesta)

13:30 | Svečana podjela nagrade dobitniku tombole za preuzimanje startnih brojeva u petak

13:35 | Svečana podjela nagrade apsolutnom pobjedniku Istria Granfonda 2019.

13:45 | Afterace party - DJ

NEDJELJA, 20.10. 2019. (riva Porporela, Novigrad)

8:30 - 9:45 | Prijave za rekreativnu biciklijadu Istria Granfondo Family & Gourmet Tour (kotizacija 50,00 HRK, za mlađe od 12 godina sudjelovanje je besplatno)

10:00 | Start rekreativne biciklijade [Istria Granfondo Family & Gourmet Tour \(25 km\)](#)

od 12:00 | Ručak za sve prijavljene sudionike Istria Granfondo Family & Gourmet Tour | Bike expo

od 12:15 | Natjecanje u ravnoteži na biciklima | Nagradna igra | Muzika | Animacija

Izvor: Colours of Istria – www.coloursofistria.com (16.11.2019.)

SAŽETAK

Sportski turizam je selektivni oblik turizma u kojem prevladavaju sportski motivi za putovanje i boravak u određenim turističkim destinacijama. Predstavlja aktivni oblik odmora čiji interes je pokrenut radi aktivnosti, odnosno bavljenja nekim sportom ili rekreacijom. Dobrobiti koje sportski turizam donosi su mnogobrojne, bilo s ekonomske strane, gospodarske strane, sa strane očuvanja i zaštite prirode te poticanja lokalnog stanovništva na rad. Potvrđeno je da se sportskim turizmom može utjecati na unapređenje turističkog mjesta kroz razna ulaganja, kao što se može utjecati i na prepoznatljivost destinacije stvaranjem pozitivnog imidža kroz sport i zdrav način življenja. Sportski turizam nudi mnogobrojne mogućnosti bavljenja raznim sportova, predstavlja široku lepezu različitih i složenih oblika turizma koji se mogu odvijati u raznim središtima. Sport i rekreacija kao ponuda u turizmu predstavljaju dodatne sadržaje zemlje koji čine određenu turističku destinaciju privlačnijom. U istraživanju razvoja sportskog turizma dolazi do pozitivnih i negativnih posljedica koje utječu na destinaciju, stanovništvo te cjelokupni društveni i ekonomski proces. Za brži razvoj sportskog turizma u destinacijama potrebno je jačati partnerstvo između institucija vezanih za turizam te pojačati udruge i zadruge. U Hrvatskoj, na području cijele države, postoji više izvora za opstanak i razvoj sportskog turizma. Istarska županija predstavlja turističku regiju prikladnu za razvoj sportskog i rekreacijskog turizma koja će zahvaljujući svojim resursima i uz dodatna ulaganja moći, podizati postojeću kvalitetu usluge te tako zadovoljiti potrebe turista. Izazovi razvoja sportskog turizma usmjereni su ka kontinuiranom uvođenju inovacija, praćenju globalnih trendova te diferencijaciji turističke ponude. Sportski turizam posjeduje mogućnost rasta u bilo kojim destinacijama koje posjeduju karakteristike za razvoj istog. Temeljem rezultata istraživanja ukazuje se na važnost razvoja sportskog turizma, kao generatora razvoja i oživljavanja manje razvijenih područja.

Ključne riječi: Sportski turizam; Sportski razvoj; Turizam; Inovativnost ponude; Učinci sportskog turizma;

SUMMARY

Sport tourism is a selective form of tourism in which predominate sports-related motivations for travelling and staying at a certain touristic destination. It represents an active form of holiday, where the interest is focused on taking part in sport or recreation. There are numerous benefits that sport tourism brings along, either economically, in preserving and protecting the nature, as well as in stimulating local people to work. It has already been proved that sport tourism can help promote a tourist resort through various investments and make the destination well-known by creating a positive image through sport and a healthy way of life. Sport tourism offers the possibility to take part in many sports and represents a wide range of different and complex forms of tourism that may take place in different regions. Sport and recreation, as an offer in tourism, represent additional contents, which makes a country more attractive as a tourist destination. Researches of the development of sport tourism show that both positive and negative effects have an impact on the destination, population, and on the whole social and economic process. For a faster development of sport tourism in tourist destinations, it is very important to strengthen the partnership between institutions connected with tourism, as well as associations and communities. Sport tourism in Croatia has good basis for survival and development on the whole territory. Istrian County represents a touristic region suitable for the development of sport and recreational tourism. Thanks to its resources and additional investments, it will be able to raise the existing quality offers, and in this way, satisfy the demands of a tourist. The challenges of developing sport tourism are focused on continuous introduction of innovations, on following global trends and on the differentiation of the touristic offer. Sport tourism can develop in any destination that has basis and characteristics for developing it. The results of the researches show the importance of developing sport tourism, which acts as a generator of development and livelihood of less developed areas.

Key words: Sport tourism; Sport development; Tourism; Offer innovation; The effects of sport tourism;